

B&B
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA

Diplomsko delo višješolskega strokovnega študija
Program: Logistično inženirstvo
Modul: Vojaška logistika

SOŠKA FRONTA

Mentor: mag. Zvezdan Marković
Lektorica: Mateja Juhant, univ. dipl. prev.

Kandidat: Miha Volkar

Ljubljana, marec 2012

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu mentorju mag. Zvezdanu Markoviću, ki mi je svetoval in me vodil pri izdelavi diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi svoji družini in prijateljem, ki so mi pri študiju stali ob strani.

Prav tako se za pomoč zahvaljujem lektorici Mateji Juhant.

IZJAVA

»Študent Miha Volkar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom g. Zvezdana Markovića.«

»Skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem objavo tega diplomskega dela na spletni strani šole.«

Dne _____

Podpis: _____

POVZETEK

Soška fronta je za zgodovino slovenskega naroda zelo pomembna, saj so se na fronti, skupaj z drugimi narodi v avstro-ogrski vojski, bojevali tudi Slovenci. Soška fronta je ena največjih bitk na slovenskih tleh, kar dokazujejo zapisi in materialni viri (strelski jarki, vodni zbiralniki, trdnjave ...), ki jih najdemo v Posočju. Vsi te zapisi in viri so me prepričali, da jo predstavim v svoji diplomski nalogi. Po podpisu Londonskega sporazuma se je Italija priključila antantnim silam in tako napovedala vojno Avstro-Ogrski. S to napovedjo sta se armadi 23. 5. 1915 srečali in tako se odpre soška fronta. Prva svetovna vojna je znana po pozicijski vojni; tako je bilo tudi v Posočju, saj zaradi goratega območja pride do gorskega bojevanja. Bojevanje in taktika sta predstavljena v dvanajstih bitkah, ki so se zgodile ob reki Soči. Za konec bojev ob Soči poskrbita avstro-ogrška in nemška vojska, ki sta v dvanajsti bitki (24. 10. 1917) presenetili italijansko vojsko z ofenzivo in jih prisilili v splošen umik, ponekod tudi v panični beg. Kljub dejstvu, da je fronta vzela mnogo življenj, pa njen pozitivni vidik za Slovence pomeni preprečitev italijanskega prodiranja dalje v notranjost slovenskega ozemlja in zato potencialno manjše razkosanje ozemlja po koncu vojne.

KLJUČNE BESEDE

- prva svetovna vojna
- soška fronta
- oskrba
- polk
- divizija
- posledice

ABSTRACT

The Battles of the Isonzo, also known as The Isonzo Front, are very important for the history of the Slovenian nation, because Slovenian soldiers fought alongside other nations under the command of the Austro-Hungarian army. The Isonzo Front was one of the largest battles on Slovenian soil. Records and historical source materials (trenches, water tanks, strongholds) found in Posočje can be treated as material proof of the stated. All this records and sources lead me to presenting The Isonzo Front in my thesis. After Treaty of London was signed Italy has joined Triple Entente and thus declared war against the Austro-Hungarian monarchy. With this declaration the armies met on 23. 5. 1915 and that was really the beginning of The Isonzo Front. World War I is known for its positional conduct of battle and thus Posočje with its mountainous terrain dictated mountainous warfare. Battling conduct and tactics are presented in twelve battles, which took place alongside the river Soča. Austro-Hungarian army ended battles alongside Soča by surprising the Italian army with an offensive in the twelfth battle (which took place on 24. 10. 1915) and forced them into a general retreat and consequently into a panic flight. Although the front took many lives it brings a positive aspect for Slovenians too—the prevention of Italian penetration further into Slovenian territory and thus potentially lesser territory division after the war ended.

KEY WORDS

- World War I
- The Isonzo Front
- supply chain management
- regiment
- division
- consequences

KAZALO

1	UVOD	1
1.1	PREDSTAVITEV PROBLEMA	1
1.2	PREDSTAVITEV OKOLJA.....	1
1.3	PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE.....	1
1.4	METODE DELA	2
2	ZAČETEK PRVE SVETOVNE VOJNE.....	3
3	AVSTRO-OGRSKA VOJSKA.....	7
3.1	PEHOTNA OBOROŽITEV	10
3.2	TOPNIŠTVO	11
4	ITALIJANSKA VOJSKA.....	14
4.1	PEHOTNA OBOROŽITEV	15
4.2	LETALSTVO	15
4.3	TOPNIŠTVO	16
5	LOGISTIČNA OSKRBA ENOT NA SOŠKI FRONTI	18
5.1	ŽELEZNICA	18
5.2	VOJAŠKE ŽIČNICE	19
5.3	GORSKE CESTE, MULATJERE IN POTI	20
5.4	TRDNJAVE.....	21
6	DVANAJST SOŠKIH BITK	25
6.1	SVETOZAR BOROJEVIĆ	25
6.2	LUIGI CADORNA.....	26
6.3	GORSKO BOJEVANJE.....	27
6.4	BOJEVANJE NA KRASU	28
6.5	PRVI BOJI OB SOČI.....	29
6.6	PRVA SOŠKA BITKA (23. 6. 1915–7. 7. 1915)	31
6.7	DRUGA SOŠKA BITKA (17.7.1915–10.8.1915).....	32
6.8	TRETJA SOŠKA BITKA (18. 10. 1915–5. 11. 1915)	34
6.9	ČETRTA SOŠKA FRONTA (10. 11. 1915–11. 12. 1915)	35
6.10	PETA SOŠKA FRONTA (11. 3. 1916–16. 3. 1916)	37
6.11	ŠESTA SOŠKA BITKA (4. 8. 1916–16. 8. 1916)	38
6.12	SEDMA SOŠKA FRONTA (14. 9. 1916–17. 9. 1916).....	39
6.13	OSMA SOŠKA BITKA (9. 10. 1916–12. 10. 1916)	40
6.14	DEVETA SOŠKA BITKA (31. 10. 1916–4. 11. 1916).....	42
6.15	DESETA SOŠKA BITKA (12. 5. 1917–5. 6. 1917).....	43
6.16	ENAJSTA SOŠKA BITKA (17. 8. 1917–15. 9. 1917).....	45
6.17	DVANAJSTA SOŠKA BITKA (24. 10. 1917–27. 10. 1917)	50
7	POSLEDICE SOŠKE FRONTE.....	56
8	VIRI.....	58

KAZALO SLIK

Slika 1: Dežele Avstro-Ogrske.....	8
Slika 2: Možnar Škoda M.1911 30,5 cm	13
Slika 3: Italijansko letalo Caproni Ca 2	16
Slika 4: Avstro-ogrsko oskrbovalna linija preko Vršiča.....	21
Slika 5: Trdnjava Bovške Kluže	23
Slika 6: Zgornja trdnjava Fort Hermann	24
Slika 7: Svetozar Borojević.....	26
Slika 8: Luigi Cadorna	27
Slika 9: Soška fronta pred prvo bitko	31
Slika 10: Potek fronte od 1. do 11. bitke	49
Slika 11: Potek 12. soške bitke.....	55
Slika 12: Italijanska kostnica nad Kobaridom.....	57

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Sestava avstro-ogrsko vojske na soški fronti.....	9
---	---

1 UVOD

1.1 PREDSTAVITEV PROBLEMA

Soška fronta je ena največjih bitk na slovenskih tleh, kar dokazujejo zapisi in materialni viri. Cilj diplomskega dela je predstaviti potek bojev, ki so se odvijali na soški fronti. Predstaviti želim vseh dvanajst soških bitk, torej dogajanje in taktiko bojevanja, ki je potrebna za bojevanje na goratem območju (gorsko bojevanje). Za bojevanje sta potrebni dve vojski, zato bom primerjal avstro-ogrsko in italijansko vojsko. Cilj je predstaviti sestavo, organiziranost, oborožitev in načrt za ofenzivo in defenzivo. Na koncu diplomske naloge pa je moj cilj predstaviti še posledice, ki jih je pustila soška fronta na slovenskih tleh.

1.2 PREDSTAVITEV OKOLJA

Predmet preučevanja bo dogajanje na soški fronti od leta 1915 do 1917, torej od italijanske napovedi spopada Avstro-Ogrski do preboja fronte v 12. soški bitki. V diplomski nalogi bom pisal o sestavi, organiziranosti, oborožitvi in taktiki obeh nasproti stoječih si vojsk (avstro-ogrsko in italijanska vojska). S tem bom neposredno in posredno opisal težave z logistično oskrbo oziroma zagotovitvijo enot na fronti. Tu so se vojaki soočali z ekstremnimi pogoji (visokogorski svet) in iz taktike reševanja logističnih izzivov na obeh straneh fronte lahko se lahko marsikaj koristnega naučijo tudi današnji pripadniki vojaških logističnih enot. Predmet preučevanja bo tudi vseh dvanajst soških bitk, ki so se odvijale od 23. 5. 1915 do 24. 10. 1917, ko je Avstro-Ogrska premagala italijansko vojsko in s tem končala bojevanje ob Soči.

1.3 PREDPOSTAVKE IN OMEJITVE

Moje pisanje temelji na virih oziroma objavljeni literaturi obravnavane tematike. Pregledal sem objavljene dnevnike in pisma vojakov na soški fronti (Huf-Melicher Maria Dorothea, *Spomini avstro-ogrškega častnika na Tolmin*. Tolminski muzej: 2007; Matičič Ivan, *Skozi plamene prve svetovne vojne*. Ljubljana, Borec: 1966), pa tudi časopisni vir (časopis Slovenec) iz obdobja med letoma 1915 in 1917. Seveda se nisem mogel izogniti tudi nadvse dobrodošlim pregledom oziroma opisom poteka ofenziv na soški fronti, ki jih najdemo na različnih spletnih straneh. Vsi vsebujejo ogromno zanimivih in pomembnih informacij.

Kot pomembno gradivo pri izdelavi diplomske naloge sem uporabil tudi dokumentarno fotografsko in kartografsko gradivo s soške fronte, ki ga hranijo mnogi slovenski muzeji: Vojaški muzej Slovenske vojske, Muzej novejšje zgodovine Slovenije v Ljubljani in Goriški muzej. S pomočjo tega gradiva sem lahko opazil marsikatero podrobnost, ki je sicer v ostali dostopni literaturi ne omenjajo.

Pri izdelavi naloge sem se soočil tudi z določenimi omejitvami. Zagotovo je ena najpomembnejših ta, da v literaturi do sedaj pravzaprav ni moč najti nobenega preglednejšega dela oziroma študija, raziskave, ki bi obravnavala problematiko vojaške logistike med prvo svetovno vojno in še posebej na soški fronti. Zato sem moral iz zgoraj navedenih virov izluščiti posamezne drobce in podatke, s pomočjo katerih sem lahko prišel do spoznanj in ugotovitev o delovanju vojaške logistike znotraj avstro-ogrskih enot na soški fronti. V veliko pomoč mi je bil opis dogajanja na soški fronti, ki je zapisan v Enciklopediji Slovenije.

Ena od pomembnejših ali morda najpomembnejša omejitev pri izdelavi naloge je bila dostopnost arhivskega gradiva, ki bi ga bilo dobro uporabiti pri obravnavi teme. Za celovitejšo ter temeljitejšo raziskavo bi moral pregledati tudi to gradivo, ki pa je žal shranjeno v vojnem arhivu na Dunaju, zato bi pregledovanje le-tega zahtevalo preveč časa.

1.4 METODE DELA

Pri izdelavi diplomske naloge bom uporabil naslednje metode: Zbiranje virov in literature, analizo in interpretacijo sekundarnih virov, zgodovinsko analizo, deskriptivno metodo, komparativno metodo in metodo ugotavljanja narodnostne strukture enot.

Zbiranje virov: Preden sem se lotil pisanja, sem zbral dela, ki se navezujejo na temo, ki jo bom obravnaval v diplomski nalogi. V veliko pomoč mi bo tudi svetovni splet.

Analiza in interpretacija sekundarnih virov: To metodo bom uporabil v celotni raziskavi, razen pri pisanju sklepov. Metoda obsega prebiranje literature o določeni temi (knjige, članki, raziskovalna poročila ...).

Zgodovinska analiza: To metodo bom uporabil pri posameznih poglavjih, kjer bom raziskoval določene pojave v zgodovinskem obdobju.

Statistična metoda: Na podlagi številčnih podatkov bom prikazal narodnostno strukturo enot avstro-ogrške vojske.

Deskriptivna metoda: S to metodo bom opisal vlogo avstro-ogrške in italijanske vojske na soški fronti.

Komparativna metoda: Primerjal bom avstro-ogrsko in italijansko vojsko na območju soške fronte.

2 ZAČETEK PRVE SVETOVNE VOJNE

Prva svetovna vojna obsega vojaški spopad v letih od 1914 do 1918, in sicer med silami antante in centralnimi silami. Na strani antante so se bojevale Francija, Rusija, Kraljevina Srbija, Združeno kraljestvo, od leta 1915 dalje pa tudi Italija, na strani centralnih sil pa Avstro-Ogrska, Nemčija, Turčija in Bolgarija. Leta 1917 so v vojno na strani antante stopile tudi Združene države Amerike in napovedale vojno Nemčiji.

Čeprav je večina glavnih bojev potekala na evropskih tleh, je tako ime dobila, ker so bile vanjo vpletene države iz vsega sveta. Zaradi gromozanskih izgub, tako na strani žrtev kot tudi materiala, ter trpljenja vojakov in civilistov so ji pravili tudi vojna, ki bo končala vse vojne. Vojna je povzročila razpad Nemškega, Avstro-Ogrskega, Otomanskega in Ruskega cesarstva ter oznanila začetek zatona mogočnega Britanskega imperija. Iz ozadja pa so se kot nova svetovna velesila začele dvigati ZDA. Z razpadom Ruskega cesarstva so leta 1917 na oblast prišli komunisti, ki so naslednjih sedemdeset let krojili usodo celotne Evrope in sveta. Po več kot devetdesetih letih od zaključka prve svetovne vojne se zdi, da ta še vedno meče svojo temno senco na Balkan in Bližnji vzhod.

28. junija 1914, na Vidov dan, devetnajstletni gimnazijski absolvent Gavrilo Princip izkoristi priložnost in iz neposredne bližine strelja na avstro-ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda ter ga ubije. Druga krogla, ki je bila namenjena deželnemu glavarju Oskarju Potioreku, ga zgreši in smrtno rani nadvojvodino ženo Zofijo (Simić, 1996).

Čeprav je bila Evropa v začetku dvajsetega stoletja zaradi nasprotij med velesilami kar nekajkrat na pragu vojne, si nihče ni mogel predstavljati, da bodo prav strelji v Sarajevu uvod v do tedaj največjo morijo v zgodovini človeštva. In vendar so imperialistični in militaristični krogi v Avstro-Ogrski že dolgo čakali le še na primeren povod, da bi obračunali s Srbijo, ki jim je stala na poti pri širjenju na Balkan. Habsburška monarhija pa v imperialističnih težnjah ni bila sama; hrbet ji je ščitila prav tako agresivna Nemčija. Državi sta bili je od leta 1879 povezani z obrambnim sporazumom. Leta 1882 je k sporazumu pristopila Italija in nastala je trojna zveza. Naslednje leto se ji je pridružila še Romunija, brez formalnih obveznosti pa so bile tej zvezi blizu tudi Bolgarija, Turčija in Grčija. Na drugi strani pa so bile s trojnim sporazumom povezane preostale evropske velesile (Francija, Rusija, Velika Britanija, Srbija in Črna gora). Uradna preiskava ni nikoli dokazala vpletenost srbske vlade v atentat. Avstro-Ogrska je 23. julija Srbiji poslala ultimatum, v katerem so bile tako ponižujoče zahteve, da jih Srbija ne bi mogla sprejeti brez izgube suverenosti. V odgovoru, ki ga je 25. julija na avstro-ogrsko veleposlaništvo odnesel ministrski predsednik Nikola Pašić osebno, je srbska vlada zavrnila samo tisti dve zahtevi iz ultimata, ki sta predvidevali sodelovanje avstro-ogrskih preiskovalnih in sodnih

organov na srbskem ozemlju. Veleposlanik Giesl je preletel besedilo in takoj odpotoval iz Beograda. Še isti večer je Srbija objavila mobilizacijo, Avstro-Ogrska pa delno mobilizacijo za primer B (Balkan). 28. julija je sledila avstro-ogrška vojna napoved Srbiji. Avstro-ogrski in nemški prodor na Balkan je bil v nasprotju z ruskimi interesi. Na srbsko prošnjo za pomoč se je Rusija dan po avstro-ogrski vojni napovedi Srbiji odzvala z delno mobilizacijo. 29. julija 1914 so padli prvi streli v 1. svetovni vojni, saj so z avstro-ogrskih rečnih vojnih ladij streljali na Beograd. Ob ultimatu Srbiji je Italija pravočasno došla, da se zadeva ne bo končala z vojno med Avstro-Ogrsko in Srbijo, ampak bo to svetovni spopad. Italijanski diplomati so vztrajali, da nobena od podpisnic trojne zveze ni bila napadena in tako ni bilo zahtev, da bi Italija vstopila v vojno na strani centralnih sil. Podobno je ravnala tudi Romunija. Ostale evropske velesile, povezane z vrsto sporazumov o medsebojni obrambi, pa so začele nevarno igro vojnih groženj z delnimi in s popolnimi mobilizacijami. Rusija je 30. julija, po nemški zavrnitvi mirovnih predlogov, objavila splošno mobilizacijo, Nemčija pa je odgovorila z ultimatom Rusiji. Kot odgovor na rusko splošno mobilizacijo so 31. julija splošno mobilizacijo objavili tudi v Avstro-Ogrski. 1. avgusta popoldan se je začela mobilizacija v Franciji, samo uro kasneje pa tudi v Nemčiji. Vojaški stroji so stekli in ni bilo moči, ki bi jih lahko še ustavil. Nemčija je 2. avgusta zahtevala od Belgije prost prehod čet prek njenega ozemlja, Velika Britanija pa je mobilizirala mornarico. 3. avgusta je zaradi groženj Belgiji začela mobilizacijo Velika Britanija, istega dne pa je Nemčija napovedala vojno Franciji. 5. avgusta, ko so Nemci že napadali skozi Belgijo, je Velika Britanija napovedala vojno Nemčiji. Avstro-Ogrska je 5. avgusta napovedala vojno Rusiji, 10. avgusta Franciji in 12. avgusta Angliji. Krog je bil sklenjen in svetovni pokol se je lahko začel (Simić, 1996).

Vse vpletene države so bile prepričane, da bo vojna kratka in da bodo nasprotnika zlomile z enim samim, dobro pripravljenim napadom. Vsi so dajali prednost napadu pred obrambo in zanemarjali vlogo topništva. Nemci, ki so od začetka nosili glavno težo na strani centralnih sil, so se morali boriti na dveh frontah (na zahodni fronti proti Francozom in Britancem, ter na vzhodni proti Rusom). Uporabili so stari von Schlieffnov načrt, po katerem je bilo treba z večino enot izsiliti odločitev na zahodni fronti. Da bi se izognil močno utrjeni meji s Francijo, si je von Schlieffen zamislil bliskovit napad preko Nizozemske, Belgije in Luksemburga. Nemci so 4. avgusta z lahkoto vkorakali v Belgijo in razbili belgijski trdnjavi Liège in Namur. Do začetka septembra so prodrli do Pariza, iz katerega se je že umaknila francoska vlada. Francozi in Britanci kljub hudim izgubam niso klonili, saj so izkoristili nemške napake in jih prvič prisilili v umik. Po porazu v bitki na Marni so Nemci napadli na zahodu. Toda tudi tu jim prodor ni uspel. Francozi, Britanci in ostanki belgijske vojske so jih v bitkah ob Yseri in pri Ypresu zaustavili. S prihodom zime so se v začetku novembra Nemci na eni strani ter Britanci in Francozi na drugi vkopali in začelo se je dolgotrajno izčrpavajočo pozicijsko vojskovanje. Izkazalo se je, da se v enem, še

tako uspešnem sunku ne da uničiti milijonske armade in da bo v vojni zmagal tisti, ki ima večje človeške in materialne potencialne (Simić, 1996).

Na vzhodni fronti so Rusi hoteli takoj na začetku vojne presenetiti Nemce med njihovim prodiranjem na zahodni fronti. Rusi so z dvema še nepripravljenima armadama vkorakali v Vzhodno Prusijo. Neprevidnost se jim je hudo maščevala, saj so jih Nemci konec avgusta in v začetku septembra pri Tannenbergu in Mazurskih jezerih strahovito porazili. Čeprav je morala Avstro-Ogrska med nemškim napredovanjem na zahodni fronti prevzeti nase glavno težo bojevanja z Rusi, se samozavestni načelnik avstro-ogrskega poveljstva Franz Conrad von Hotzendorf ni hotel odreči takojšnjemu obračunu s Srbijo, in tako se je morala tudi dvojna monarhija sočasno boriti na dveh frontah. Avstro-ogrška armada je 12. avgusta prek Drine vdrla v Srbijo in nepričakovano doživela hud poraz. 24. avgusta so se prek Drine umaknili še zadnji napadalci in Srbija je slavila prvo zmago antantnih sil. Sočasno se je Conrad odločil napasti Ruse iz Galicije. 18. avgusta 1914 se je na 400 km širokem prostoru med Vislo in Dnjestrom začela galicijska bitka. Prvi sta se 21. avgusta 1914 pri Jaroslavicah v zadnji veliki konjeniški bitki v zgodovini spopadli avstro-ogrška in ruska konjeniška divizija. Zmagala je ruska konjeniška divizija, ki je v kratkem, a krvavem boju popolnoma razbila avstro-ogrsko divizijo. V galicijski bitki so v III. graškem korpusu od prvega dneva sodelovali tudi slovenski fantje in domov so začela prihajati preštevila žalostna sporočila o junaški smrti za cesarja in domovino. Po vrsti hudih porazov je Conrad 11. septembra z umikom iz osrednje Galicije na reko Dunajec in Karpate vojsko v zadnjem trenutku rešil pred popolnim uničenjem (Simić, 1996).

V začetku oktobra so nemške in avstro-ogrške enote potisnile Ruse nazaj in blokirale obkoljeno trdnjavo Przemysl. Ruska napadalna moč še ni bila zlomljena in konec oktobra so Rusi ponovno obkolili Przemysl. 29. oktobra 1914 je na strani centralnih sil v vojno vstopila Turčija, ki je avgusta podpisala tajni vojni sporazum z Nemčijo in Avstro-Ogrsko. Novo veliko rusko ofenzivo na Poljskem so Nemci ustavili z udarcem v bok pri Lodzu, medtem ko so se morali Avstrijci na jugu umakniti vse do Krakova, na Karpatih pa je grozil ruski preboj na Ogrsko. V kritičnem trenutku je Conrad izkoristil rusko napako in v začetku decembra udaril skozi 100 km široko vrzel med dvema ruskima armadama, izbojeval zmago pri Limanowi in Lapanowu ter potisnil Ruse nazaj na Bialo in Dunajec. Kljub še vedno kritičnemu položaju na vzhodni fronti si je avstro-ogrška vojska med 3. in 12. decembrom ponovno poskušala pokoriti Srbijo. Uspelo ji zasesti Beograd, vendar se je morala po porazu v kolubarski bitki še enkrat umakniti. Po nekaj mesecih vojne se je s prihodom zime tudi na vzhodni fronti prav kmalu končalo manevrsko vojskovanje in prišlo do pozicijskega vojskovanja. 100 km za fronto pa je v obleganem mestu Przemyslu zmanjkovalo hrane. Oba poskusa deblokade sta se zlomila v snežnih metežih in ruskih protinapadih. 22. marca 1915 so v rusko ujetništvo odkorakali poveljnik Przemysla, general Kuzmanek, 8 drugih generalov, 2500 častnikov in 117.000

vojakov. Potem ko so v začetku aprila avstro-ogrske in nemške enote še drugič preprečile ruski preboj s Karpatov v Panonsko nižino, je 2. maja 1915 prišlo do nepričakovanega preobrata na vzhodni fronti. Nemci in Avstrijci so pri Gorlicah in Tarnowu prebili rusko obrambo in prodrli 40 km daleč. Do konca ofenzive so na 1000 km širokem odseku fronte napredovali do 400 km proti vzhodu in Rusijo, kar za nekaj časa izločili kot resnega nasprotnika (Simić, 1996).

Potem ko je kazalo, da je Avstro-Ogrska že na koncu moči, ji je le uspelo obraniti Ogrsko in utrditi položaj na vzhodni fronti. V Galiciji, Srbiji in Karpatih je armada utrpela tako strahotne izgube, da si nikoli več ni popolnoma opomogla. Statistika kaže, da je imela vojska, ki je štela nekaj nad 2 milijona mož, med septembrom 1914 in julijem 1915 271.839 mrtvih, 905.796 ranjenih in 838.873 zajetih. Izgubili so najbolj izurjene vojake ter večino aktivnih častnikov in podčastnikov, med katerimi so prevladovali Nemci, ki so bili edina povezovalna sila večnacionalne armade. Potem ko so utrpeli te izgube, je Italija 3. maja 1915, dan po pričetku uspešnega preboja vzhodne fronte, odpovedala trojni sporazum. Prepričljiva zmaga pri Gorlicah in Tarnowu je prišla prepozno, grozila je vojna na tretjem, jugozahodnem bojišču, proti nekdanji zaveznici Italiji. 23. maja 1915 sta si ob meji med Avstro-Ogrsko in Italijo stali nasproti dve armadi. Za Avstro-Ogrsko je bilo to tretje bojišče, zato se je v vojni z Italijo odločila za obrambno taktiko. Italijani so za napad izbrali strateško najpomembnejšo smer prek Soče, Avstro-Ogrsko poveljstvo pa se je odločilo, da Italijane zaustavi prav na Soči in tako so se začeli boji na Soški fronti (Simić, 1996).

3 AVSTRO-OGRSKA VOJSKA

Avstro-Ogrska je bila dualistična država, ki je nastala po ustavni reformi Avstrijskega cesarstva leta 1867 in je obstajala do leta 1918. Državna tvorba je imela edinstveno notranjo ureditev. Avstrija in Ogrska sta bili dve enakopravni polovici, ki sta sestavljali državo. Avstrijski cesar je bil hkrati tudi ogrski kralj. Obe državni polovici sta imeli svoja parlamenta in vladi, le skupne zadeve so urejala skupna ministrstva za finance, vojsko in zunanje zadeve. Med skupne institucije sta sodili skupna vojska in vojna mornarica. Vsaka polovica monarhije pa je imela še svojo vojsko: Avstrija cesarsko-kraljevsko domobransko in črnovojniško, Ogrska pa kraljevsko ogrsko domobransko. Uradni jezik skupne armade, avstrijskega domobranstva in črnovojništva je bil nemški, ogrskega domobranstva in črnovojništva pa madžarski. V hrvaškem delu Ogrske je bilo organizirano še kraljevsko ogrsko hrvaško domobranstvo s hrvaškim uradnim jezikom. Proračune skupnih ministrstev in ustanov sta določali delegaciji obeh parlamentov, ki sta ločeno zasedali eno leto na Dunaju in eno leto v Budimpešti. Zakone, ki so urejali skupne zadeve, sta morala v usklajenem besedilu sprejeti oba parlamenta (Simić, 1996).

Avstro-Ogrska je bila razdeljena na dva dela in sicer na Cislajtanijo (avstrijski del) in Translajtanijo (ogrski del).

Cislajtanija:

1. Češka
2. Bukovina
3. Koroška
4. Kranjska
5. Dalmacija
6. Galicija
7. Primorje (Istra, Trst in Goriška)
8. Spodnja Avstrija
9. Moravska
10. Salzburg
11. Šlezija
12. Štajerska
13. Tirolska
14. Gornja Avstrija
15. Vorarlberg

Translajtanija:

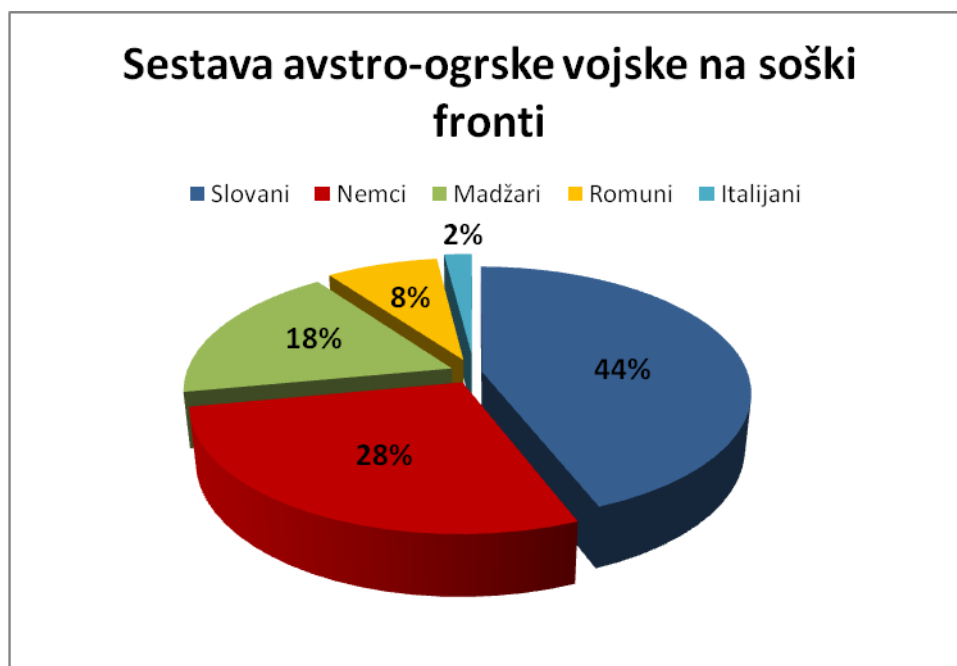
- 16. Ogrska
- 17. Hrvaška in Slavonija
- 18. Bosna in Hercegovina

Slika 1: Dežele Avstro-Ogrske

<http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Austria-Hungary-sl.png>

Avstro-ogrska armada je bila narodnostno zelo heterogena. Avstrijci in Madžari, pripadniki edinih dveh državotvornih narodov v monarhiji, so sestavljali manj kot polovico vojakov. Razmerje na 100 vojakov v državi je bilo približno tako: 25 Nemcev (Avstrijcev), 23 Madžarov, 13 Čehov, 9 Hrvatov, Srbov in Muslimanov, 8 Poljakov, 8 Ukrajincev, 7 Romunov, 4 Slovaki, 2 Slovenca in 1 Italijan. Seveda pa je bila sestava častniškega kadra čisto drugačna in je odsevala politiko dvojne monarhije, kjer je 10 milijonov Nemcev in 10 milijonov Madžarov vladalo 23 milijonom Slovanom. 76 % aktivnih častnikov in 57 % rezervnih častnikov je bilo Avstrijcev. Avstro-Ogrska je šele z italijansko napovedjo vojne dobila neke vrste moralno pokritje za vojno, saj Italija ni nikoli skrivala, da bi rada priključila tudi ozemlja, ki niso bila naseljena z Italijani. Zato so se enote, v katerih so prevladovali Slovenci in Hrvati, na soški fronti proti Italijanom borile precej bolj zagrizeno kot proti Rusom ali Srbom. Po podatkih poročila italijanske vojske je bila sestava avstro-ogrske armade na soški fronti bolj slovanska, saj jo je sestavljalo 44 % slovanskih, 28 % nemških, 18 % madžarskih, 8 % romunskih in 2 % italijanskih vojakov (Simić, 1996).

Grafikon 1: Sestava avstro-ogrske vojske na soški fronti

Osnovna enota avstro-ogrske pehote je bil polk¹. Sestavljen je bil iz treh ali štirih bataljonov, vsak bataljon pa iz treh ali štirih stotnij² in mitralješkega oddelka. Pehota skupne vojske je ob začetku vojne štela 102 pehotna polka, 4 polke tirolskih cesarskih lovcev, 4 bosansko-hercegovske pehotne polke, 26 samostojnih lovskih bataljonov in bosansko-hercegovski lovski bataljon. Bosansko-hercegovski polki in lovski bataljoni so bili del avstro-ogrske kolonialne vojske. Veljali so za elitne enote, posebej uporabne na goratem terenu. Opremljeni in oboroženi so bili kot navadna avstro-ogrska pehota. Polki so bili teritorialno vezani na naborni okraj, ob prelomu stoletja pa so to pravilo nekoliko spremenili, saj so se bali narodnostno homogenih enot v slovanskih deželah. V kraju, ki mu je polk tradicionalno pripadal, so pustili samo en bataljon, ostale pa so poslali drugam. Taka usoda je doletela tudi ljubljanski 17. pehotni polk, ki je imel od leta 1893 v Ljubljani samo 1. bataljon, ostali trije in poveljstvo pa so bili v Celovcu. Enote, v katerih so večino moštva predstavljali Slovenci, so bili v prvi vrsti 17., 87. in 97. polk skupne vojske, 26. strelski (domobranski) polk ter 2. gorski strelski polk. Polki skupne vojske so nosili polkovno barvo, ki so jo vojaki in nižji častniki nosili na našitkih na ovratniku. Ker je bilo barvnih odtenkov za tako veliko število polkov premalo, so uvedli še dve vrsti gumbov, zlate in srebrne. Poleg številke in barve so imeli polki tudi imena znanih osebnosti, ki so bile neke vrste častni pokrovitelji polka (Simić, 1996).

Avstrijsko cesarsko-kraljevsko domobranstvo je bilo organizirano v 37 domobranskih polkov in 3 polke deželnih strelcev. Aprila 1917 so domobranske polke, ki so bili po

¹ Polk je sestavljen iz 3–5 bataljonov, poveljuje mu polkovnik, šteje pa od 3.000 do 4.000 vojakov.

² Stotnija je štela približno 250 vojakov.

kakovosti povsem izenačeni s polki skupne vojske, preimenovali v strelske polke, polke deželnih strelcev pa v polke cesarskih strelcev. Ogrsko domobranstvo je štel 32 pehotnih polkov. V črnovojniških enotah so služili starejši ljudje, bolniki in rekonvalescenti. Črnovojniški polki niso bili namenjeni bojevanju, kljub temu pa so jih proti koncu vojne vse več uporabljali na fronti. Seveda so bile črnovojniške enote bistveno slabše od enot skupne vojske in domobranskih enot. Vsak avstro-ogrski polk je imel v nabornem okraju nadomestni bataljon, v katerem so se urili vpoklicani vojaki. Nadomestni bataljon je vsak mesec polku na fronto poslal pohodni bataljon, s katerim so nadomestili izgube. Pohodni bataljon je imel poleg oznake polka tudi rimsko številko, ki je označevala zaporedni mesec vojne, v katerem je šel na fronto (Simić, 1996).

Konjenica je imela že v prvih bojih zaradi povečane ognjene moči topništva in pehote zelo velike izgube. Zato so jo že pred začetkom spopada z Italijo uporabljali skoraj izključno kot mobilno pehoto in so jo večinoma priključili pehotnim divizijam. Pred vojno je štela avstro-ogrška armada 36.000 častnikov ter 414.000 podčastnikov in vojakov, organiziranih v 16 vojaško-teritorialnih korpusnih območij. Slovenske dežele so bile v III. korpusnem območju, s poveljstvom v Gradcu. Ob mobilizaciji na začetku vojne so vpoklicali 2.846.000 rezervistov in 54.000 rezervnih častnikov, tako da se je armada povečala na 3.350.000 mož. V začetku leta 1916 je armada štela 70.000 častnikov in 2.500.000 podčastnikov in vojakov. Do konca vojne je v njej služilo skupaj skoraj 8.000.000 ljudi, med njimi okoli 160.000 Slovencev (Simić, 1996).

3.1 PEHOTNA OBOROŽITEV

Avstro-ogrška vojska je v vojno vstopila s poenoteno pehotno oborožitvijo. Bojni komplet je vseboval puško M 1895, 120 nabojev v usnjenih torbica in nahrbtniku, bajonet, tri ročne bombe, lopato, kasneje pa tudi plinsko masko in čelado M16. Dolgo časa je bil najbolj razširjen model fragmentacijska granata z žičnato ročko, sredi leta 1917 pa so vpeljali t. i. *Stielhandgranate* (napadalna ročna bomba z leseno ročko) in jajčasto ročno granato. Avstro-ogrski častniki so nosili revolver kalibra 8 mm (*Gasser*) ali polavtomatsko pištolo *Roth/Krnka* M1907 (8 mm). K njihovi opremi je spadala tudi sablja, ki pa je že od konca leta 1914 niso več nosili. Oprema pa se je malo razlikovala glede na način vojskovanja. Razlike so bile vidne zlasti pri opremi za gorsko bojevanje. Oborožitev je bila precej podobna pehotnim enotam, le da so v nekaterih vojskah uporabljali skrajšane puške, tako imenovane karabinke, ki so bile pripravnejše za prenašanje v gorskem svetu. Več novosti je bilo pri opremi in oblačilih, saj so bili vojaki opremljeni s kratko pelerino, praktično planinsko obleko, z dolgimi nogavicami in okovanimi čevlji. Za lažje gibanje po terenu so imeli častniki cepine, vojaki pa okovane palice. Na razpolago so bile tudi dereze, krplje, smuči, sončna očala, vrvi in druga gorniška oprema. Poleg osebne

opreme so bile v gorskih enotah nepogrešljive tudi posebne enote vrtalcev, minerjev in vez, ki so za vrtanje kavern, jarkov in minskih rovov uporabljali različna pnevmatična kladiva (Simić, 1996).

Osnovno strelno orožje avstro-ogrsko pehote je bila puška M 1895, kalibra 8 mm, (manliherica), izdelal jo je Ferdinand Ritter von Mannlicher. Puško M 1895 so izdelovali v več izvedbah glede na dolžino in način pritrditve jermena. Najpogostejši sta bili daljša (1282 mm) puška M 1895 in skrajšana (1005 mm) puška M 1895. Skrajšana puška je bila namenjena vojakom, ki jih je dolga puška motila pri opravljanju nalog (planincem, topničarjem, voznikom, pionirjem, kuharjem, telefonistom in podobnim). Med vojno so izdelali kar 3.580.000 manliheric. Puške so izdelovali v tovarni Oesterelchischen Waffenfabriks-Gesellschaft v Steyerju in v kraljevskem ogrskem arzenalu v mestu Fegyvergyar v Budimpešti. Septembra 1915 pa so manliherice posodobili s teleskopskim namerilnikom, in začela se je uporabljati kot ostrostrelna puška (Simić, 1996).

Najbolj smrtonosno orožje pehote je bil vsekakor mitraljez. V oborožitvi avstro-ogrsko armade je bil mitraljez Schwarzlose 07/12. Razvil ga je Nmec Andreas Wilhelm Schwarzlose. Mitraljez je bil zaradi preprostega mehanizma zelo robusten in zanesljiv. Kot skoraj vsi mitraljezi takratnega časa je bil predviden za dolgotrajno neprekinjeno streljanje in je imel zato vodno hlajeno cev. Zaradi velike teže je bil izrazito obrambno orožje. Ob začetku vojne je imel vsak oddelek dva mitraljeza, v gorskih polkih pa štiri. Zaradi velikih izgub je šele leta 1916 večina bataljonov dobila še po dva mitraljeza. Proti koncu vojne se je število strojnic zelo povečalo; jeseni leta 1918 je avstro-ogrsko armada razpolagala s 17.277 mitraljezi. Med vojno so jih v tovarni v Steyerju izdelali kar 40.716 (Simić, 1996).

3.2 TOPNIŠTVO

Topništvo je bilo v osnovi razdeljeno na poljsko, gorsko in trdnjavsko. Med številnimi različnimi kosi v uporabi v poljskih in gorskih enotah so najbolj znani poljski topovi kalibra 80 mm in pozneje 104 mm, poljske havbice kalibra 100 mm in 150 mm, gorski topovi kalibra 70 mm, 75 mm in gorske havbice kalibra 100 mm. Gorsko topništvo je sestavljalo posebno vejo in je med vojno postalo slavno zaradi svojega velikega prispevka na vseh frontah. Gorske topove je bilo mogoče tudi razstaviti za lažji transport na konjih. Ti topovi in havbice so bili učinkoviti ne le v gorskem bojevanju, ampak tudi na drugih področjih.

Topniško orožje se deli na topove, havbice in možnarje.

Top: Izstrelki letijo v malo ukrivljenih krivuljah. Za topove so značilne dolge cevi, velike hitrosti granat in velik domet.

Havbice: Streljajo v strmih krivuljah in so primerne za uničevanje ciljev za topografskimi ovirami.

Možnar: Posebna vrsta topov s kratkimi cevmi velikega kalibra, ki so izstreljevali najtežje granate, namenjene razbijanju utrdb.

Skoraj vse avstro-ogrsko topništvo v tistem času je bilo vlečno ali železniško. Vleka topniških orožij se je izvajala s konjsko vprego, v gorah pa so jih razstavljene prenašali konji ali mule. Med vojno je začelo konjev vse bolj primanjkovati, zato je postalo premikanje vse težje. Najtežja orožja (možnarje in havbice) pa so prevažali razstavljene s pomočjo železnice ali z vlačilcem M16 (Simić, 1996).

V splošni uporabi v enotah avstro-ogrškega topništva je bilo naslednje orožje (Švajncer, 1988):

- težka poljska havbica M99 kalibra 150 mm,
- težka poljska havbica M14 kalibra 150 mm,
- poljski top kalibra 104 mm,
- lahka poljska havbica M1899 kalibra 100 mm,
- trdnjavski top kalibra 120 mm,
- poljska havbica M99 kalibra 104 mm,
- havbica M99/4 kalibra 150 mm,
- gorski top M8 in M9 kalibra 70 mm,
- gorski top M99 kalibra 70 mm,
- gorska havbica M8 kalibra 104 mm,
- gorska havbica M10 kalibra 104 mm,
- možnar Škoda M1911 kalibra 305 mm.

Slika 2: Možnar Škoda M.1911 30,5 cm
<http://www.drustvo-soskafronta.si/>

Nova vloga topništva je imela na bojišču ogromno porabo streliva. Zaloge so pošle že jeseni leta 1914. Pokazala se je velika razlika med proizvedenim in porabljenim strelivom. Leta 1916 je bila dnevna proizvodnja granat 48.000 kosov na mesec, 1917 pa je dosegla 50.000 kosov na mesec. Kljub temu pa so bile potrebe avstro-ogrsko vojske dva do tri krat večje (Simić, 1996).

4 ITALIJANSKA VOJSKA

Italijanska vojska ni bila najbolje pripravljena na vojno. Med kolonialnimi vojnami je utrpela hude izgube in nujno je potrebovala zmage, da bi si povrnila zaupanje ljudi. Avstro-ogrsko ravnanje po sarajevskem atentatu je prišlo državi prav, saj se je vlada zavedala vseh šibkosti vojske. Zato so razglasili nevtralnost, obenem pa se začeli pogajati o vstopu v vojno z obema stranema. Takrat je novi načelnik vrhovnega poveljstva Luigi Cadorna pospešeno izvajal reformo oboroženih sil, ki je imela za cilj ustvariti vojskovanja sposobno armado v najkrajšem možnem času. Kljub podpisu Londonskega pakta je bila vlada še vedno skeptična do naglega vstopa v vojno.

Vojsko je prevzel v dokaj žalostnem stanju. Manjkalo je ljudi za mobilno milico, načrtovane rezervne divizije niso imele niti jeder. Zato je moral vpoklicati tudi otroke starejše od trinajst let. Manjkalo je 13.500 častnikov, v topništvu skoraj polovica, v saniteti pa več kot pol. Tako vojaki kot rezervisti niso bili dovolj izurjeni za bojevanje. Močno je primanjkovalo pehotnega in topniškega streliva. Tudi pri oborožitvi ni bilo vse tako, kot bi moralo biti. Lahko poljsko topništvo je bilo sorazmerno dobro opremljeno, srednje in predvsem težko topništvo pa je bilo precej zastarelo. Najbolj kritično je bilo pomanjkanje mitraljezov. Kljub nakupom v tujini je italijanska vojska pričakala vojno s samo 618 mitraljezi, pa še ti so bili petih različni tipov. Le 42 polkov je imelo predpisane tri vode strojnic, na vsak bataljon po enega. V italijanski pehoti so bili pehotni polki označeni s številkami, ki so jih vojaki nosili na kapah in kasneje tudi na čeladah. Dva polka sta sestavljala brigado. Poimenovane so bile po kraju, od koder so bili vojaki. Zaradi hudih izgub, ki so jih nadomeščali z vojaki iz različnih krajev Italije, so imena brigad izgubila svoj pomen. V primerjavi z avstro-ogrsko vojsko je bila prednost italijanske vojske narodnostna homogenost. Meja med Kraljevino Italijo in Avstro-Ogrsko je potekala tako, da je bilo ozemlje, naseljeno s Slovenci, skoraj v celoti pod Avstro-Ogrsko. Po zadnjem predvojnem štetju prebivalstva je živel v Italiji 36.178 Slovencev, od katerih jih je okoli 4.000 služilo v italijanski vojski (Simić, 1996).

Luigi Cadorna je marca 1915 ukazal izvedbo tajnega mobilizacijskega načrta (*mobilizzazione rossa*). Enote so mobilizirali tako, da Avstro-Ogrski ne bi dali povoda za napad. Dan pred napovedjo vojne je bila v Italiji objavljena splošna mobilizacija. Ob meji je bilo zbranih 400.000 vojakov. Mobilizacija bi morala trajati 23 dni, vendar se je zavlekla in je trajala 43 dni. Konec junija 1915 je italijanska vojska štela 31.037 častnikov, 1.058.042 vojakov. Italijanska vojska je uporabljala 760.000 pušk, 170.000 karabink, 618 mitraljezov in 132 topov (možnarjev). Vojska se je kljub izgubam povečevala in je tako leta 1916 štela 1.782.000 moških, leto kasneje, tik pred porazom pri Kobaridu, pa 2.352.000 moških. Med vojno je bilo mobiliziranih 5.700.000 moških, od katerih jih je v bojih padlo 381.000, 187.000 pa umrlo zaradi bolezni in ran. (Simić, 1996).

4.1 PEHOTNA OBOROŽITEV

Italijanska vojska je v vojno vstopila s puško Mannlicher-Carcano M 1891, kalibra 6,5 mm. Razvil jo je podpolkovnik Salvatore Carcano. Od puške Mannlicher je prevzel le način polnjenja in shranjevanje nabojev. Puška je bila dolga 1290 mm in je tehtala 3,8 kg. Kasneje so puško skrajšali za potrebe vojakov, ki so delovali v topništvu, kuharje, telefoniste in vojake podobnih poklicev. Na to puško je bilo moč nataktniti tudi bajonet za potrebe konjenikov. Italijanska vojska je puško kljub slabotnemu in balistično neustreznemu naboju ohranila vse do druge svetovne vojne (Simić, 1996).

Italijanska vojska je pri dveh puškah uporabljala naboje kalibra 6,5 mm. To je bil 55 mm visok tulec z utorom pri dnu. Napolnjen je bil z nitroceluloznim smodnikom. Krogla je bila težka 10,5 g in je dosegala hitrost 730 m/s. Pri puškah so bili naboji zloženi v bakrene okvirje, po šest skupaj. Kasneje so zaradi pomanjkanja bakra uporabljali železne okvirje (Simić, 1996).

V italijanski vojski je primanjkovalo mitraljezov, zato so v vojsko sprejeli že zavrtnjen mitraljez model Fiat-Revelli. Njegovo uradno ime je bilo Modello 1914. Mitraljez je bil težak 38,5 kg in je bil vodno hlajen. Stal je na trinožniku in je streljal enake naboje, ki jih je italijanska vojska uporabljala za polnjenje pušk. Hitrost streljanja je bila 400 nabojev na minuto. Mitraljez so proizvajali v tovarnah Fiat. Skupno so jih izdelali več kot 15.000 (Simić, 1996).

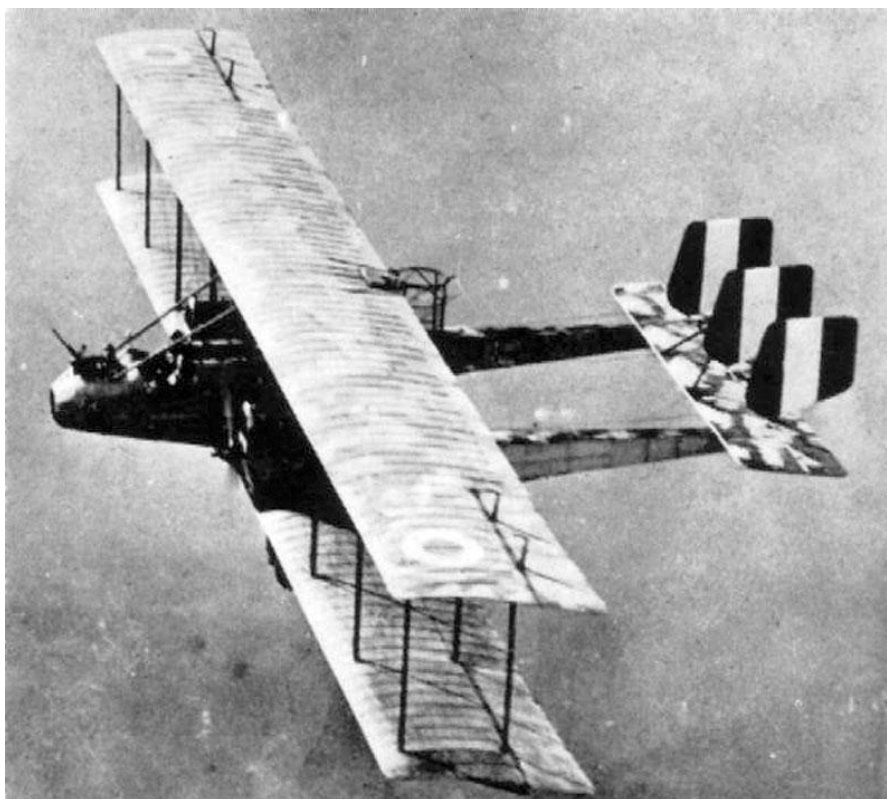
Ker je mitraljezov primanjkovalo, so Italijani poleg mitraljezov Fiat-Revelli uporabljali tudi nemške mitraljeze Maxim M 1906, britanske Maxim Vickers M 1911, ki so kupili pred vojno, ter zastarele italijanske mitraljeze Perino M 1908 in M 1910. Vsi naštetimi mitraljezi so uporabljali naboje kalibra 6,5 mm. Kasneje so si pomagali tudi z nakupom težkih francoskih mitraljezov Modele 1907. Mitraljez je tehtal 56 kg in imel masivno cev, ki je bila zračno hlajena, uporabljal pa je francoske naboje M 98 kalibra 8 mm. Mitraljez je uporabljal kovinske trakove, na katerih je bilo 25 nabojev. To vrsto mitraljezov so pogosto uporabljali tudi v Posočju (Simić, 1996).

V italijanski vojski so uporabljali pištolo Glisenti M 1910, ki je streljala 9 mm naboje. Leta 1915 pa so vpeljali še pištolo Baretta, ki so jo uporabljali v dveh kalibrih (7,65 in 9 mm).

4.2 LETALSTVO

Italijanski letalski korpus je bil ustanovljen leta 1915. Tako je letalstvo postalo samostojen rod vojske. Ob začetku vojne so imeli Italijani 15 izvidniških eskvadrij.

Uporabljali so letala Bleriot, Nieuport in Maurice Farman. Posebnost italijanskega letalstva je bila, da so prvi uporabljali bombniška letala. Italijani so se pred vojno domislili, da bi lahko letala uporabili za odmetavanje bomb na nasprotnika in njegovo zaledje. Ta ideja je navdušila vojaško vodstvo in konstruktorje letal. V tovarni Giannija Capronija so še pred začetkom vojne izdelali bombnik Ca 30, vendar le-ta še ni bil primeren za operativno uporabo. Model Caproni Ca 2 so začeli izdelovati junija 1915 in tako so Italijani dobili prve primerke trimotornega dvokrilnega bombnika. Leta 1916 so imeli Italijani že 50 eskadrilij (22 izvidniških, 13 bombniških, 9 lovskih, 5 protiletaskih in 1 hidroplansko) (Simić, 1996).

Slika 3: Italijansko letalo Caproni Ca 2
http://en.wikipedia.org/wiki/Caproni_Ca.2

4.3 TOPNIŠTVO

Po letu 1910 je bilo italijansko topništvo reformirano. Poljsko topništvo je tvorilo 36 polkov. Poleg tega so imeli še 7 baterij gorskega topništva, topništvo konjenice z 2 baterijama in 2 polka težkega topništva. Trdnjavsko topništvo je vključevalo tudi obalne topove. Maja 1915 je imela vojska na ravni polkov 491 enot poljske artilerije, 134 na brigadni in 355 samostojnih enot. Konjeniška artilerija je na brigadni ravni štela 4 enote, 12 enot težkega poljskega topništva, 14 enot gorskega topništva ter 20 baterij topov s konjsko nošnjo. Imeli so tudi 52 enot trdnjavskega topništva in 40 baterij oblegovalnega topništva. Topništvo mobilne milice je štelo 63 baterij,

priključenih skladiščem aktivnih polkov. Primanjkovalo je predvsem gorskih topov 65 mm za gorske enote. 20 baterij gorskega topništva na mulah je imelo za podporo pehote še starejše topove 70 mm. Zaloge streliva so zadoščale le za kratko vojskovanje, zato je začelo primanjkovati granat. Sčasoma se je domača proizvodnja povečala, od Francije in Britanije pa so dobili še dodatne pošiljke streliva. Vzporedno s tem se je učinkovitost topništva nenehno izboljševala. Da bi povečali ognjeno moč topništva, so v uporabo množično uvajali minomete. Italijanske čete so uporabljale francoski tip Dúmezil 58, lažji italijanski metalec 65 mm Torreta, minomet Maggiora, minomet Type 240 in britanski minomet 81 mm Stokes (Nicolle, 2003)

Najbolj znan italijanski poljski top srednjega kalibra je bil kratkocevni 149A M1916. Izdeloval ga je Ansaldo-Schneider. Učinkovita je bila tudi 100 mm poljska havbica. Težko topništvo je imelo na začetku vojne le 112 kosov, in sicer topove 140 mm ter havbice 210 mm. Ko se je fronta ustalila v jarkih, so tudi Italijani začeli pogrešati težke topove. Konec 1917 so armadni korpusi dobili prve mešane skupine topov 105 mm in 149 mm (Nicolle, 2003)

Čeprav je bila oprema obalnega in trdnjavskega topništva raznovrstna in pogosto zastarela, so mnogo topov med vojno spravili na fronto in jih pogosto opremili s traktorji za vleko. Večina starejših kosov je bila izgubljena in nadomestili so jih z italijanskimi, britanskim in s francoskimi kosi. Topništvo se je do konca vojne iz 40 baterij povečala na 750 baterij (120 mm, 149 mm, 152 mm, 155 mm in 381 mm topovi, havbicami 152 mm in 305 mm ter možnarji 210 mm in 260 mm) (Nicolle, 2003)

5 LOGISTIČNA OSKRBA ENOT NA SOŠKI FRONTI

Oskrba enot s potrebnimi sredstvi pomeni redno dostavo hrane, pijače, sanitetnega materiala, opreme, oborožitve in moštva. Strateški pomen oskrbe poleg drugih vključuje tudi mnoge politične, ekonomske in gospodarske dejavnike. Taktična oskrba enot ima v gorskem bojevanju izredno pomembno vlogo. Enota brez redne in ustrezne oskrbe ne more uspešno delovati. Toliko bolj pa je oskrbovanje pomembno pri gorskih enotah, saj narava bojišča zahteva izredne postopke in poti oskrbe. V času prve svetovne vojne je oskrba enot potekala etapno in s pomočjo večjega števila skladišč. Po italijanski vojni napovedi so oblasti razdelile monarhijo na zaledje in bojno območje. Celotni gorski svet Slovenije je spadal v ožje bojno območje, ki je se delilo na etapno območje in na območje bojnih operacij (ožje in širše območje). Širše bojno območje je zajemalo skoraj celotno slovensko ozemlje. Oskrba se je organizirala v etapnem območju in je predstavljala vez med bojiščem in zaledjem. Avstro-ogrsko vojska je morala leta 1917 na fronti oskrbovati dve diviziji (20.000 mož). Vsaka od štirih gorskih brigad je dnevno potrebovala kar 200 ton potrebščin. Vojaki so morali za potrebo oskrbe zgraditi vrsto poti, po katerih so nosači in tovorna živina nosili hrano, vodo, obleko, sanitetni material, razsvetljavo, pogonsko gorivo, orožje, strelivo, gradbeni material, kurjavo, pošto in druge pomembne stvari, nazaj pa pošiljali pokvarjeno opremo, pošto, embalažo za večkratno uporabo, prazne tulce, pa tudi ranjence in mrtve. Najprej je bilo potrebno opremo dostaviti do večjih skladišč – v tem primeru so uporabljali železniški transport. Nato so material na vozovih ali ozkotirnih železnicah tovorili do vznožja gora. Od tu naprej pa je bilo potrebno tovor na gorske grebene dostaviti s pomočjo ljudi, živali ali žičnic. Najbolj pogosto so uporabljali konje in mule. Po potrebi pa so uporabljali tudi osle, vole, pse in druge živali. Pasja vprega je predstavljala posebnost avstro-ogrsko vojske. Poti v teh težkih razmerah so gradili vojaki in ruski vojni ujetniki. Poleg poti so gradili mulatjere, ceste, žičnice, elektrarne, vodovode in železnice, ki so povezovale fronto in zaledje.

5.1 ŽELEZNICA

Glavni avstro-ogrski železniški progji za oskrbovanje soškega dela sta bili proga, ki je povezovala Dunajsko kotlino, Celovško kotlino, Trbiž in Kanalsko dolino ter proga, ki je povezovala Ljubljansko kotlino, Bohinjsko Bistrico, Podbrdo in Sv. Lucijo. Po teh dveh progah je bilo pretovorjenega največ blaga in vojakov za oskrbo avstro-ogrsko delo soške fronte. Na teh povezavah sta se uporabljali gorski parni lokomotivi kkStB 180 in kkStB 80. Gorsko lokomotivo kkStB 180 je razvil Karl Golsdorf leta 1900, leta 1909 pa so razvili še parno lokomotivo kkStB 80. Ti dve lokomotivi sta bili namenjeni za prevoz težkega tovora v goratem področju. Ob progji so bile postavljene oskrbovalne postaje, od koder so oskrbovali fronto. Del tovora je potoval tudi po ozkotirnih železnicah, ki so jih postavili za potrebe vojne. Za potrebe

vojske so zgradili 30 km dolgo železnico od Kala–Koritnice do fronte pri Bovcu. Druga pomembna ozkotirna železnica je bila 16 kilometrov dolga povezava od Bohinjske Bistrice mimo Bohinjskega jezera do Zlatoroga. Na začetku so tovor vlekli konji in psi, nato pa so progo zaradi pomanjkanja konjev elektrificirali. Pri slapu Savica je bila postavljena hidroelektrarna. Na dan so z električnimi lokomotivami prepeljali do 200 ton tovora (Simić, 1996).

Železnice so gradili tudi Italijani. Izpostaviti velja ozkotirno železnico, ki je povezovala Čedad in Sužid. Kasneje so jo podaljšali do Robiča, kar je še dodatno olajšalo oskrbo italijanskih enot. Po vojni so Italijani progo podaljšali do Kobarida. Že med vojno pa so začeli graditi železniško povezavo proti Volarjem, a je zaradi preboja niso uspeli dokončati. Po preboju so želeli poveljniki avstro-ogrske vojske povezati Sv. Lucijo in Kobarid, pri čemer so želeli uporabiti italijansko infrastrukturo, a jim to do leta 1918 ni uspelo (Sedmak, 2001)

5.2 VOJAŠKE ŽIČNICE

Žičnice so vrsta transportnega sredstva, kjer tovor visi na jeklenici, ki jo poganja človeška sila ali motor. Uporabljajo se za transport kamenja, premoga, rudnin, gradbenega materiala, ljudi, v vojski pa za oskrbovanje enot. Prva vojaška uporaba žičnic sega v leta 1615. Leta 1912 je Italija v vojni v Cirenajki uporabljala žičnice za vojaške potrebe. Pravi razmah pa se je zgodil med prvo svetovno vojno. Italijanska in avstro-ogrska vojska sta jih uporabljali na alpskih frontah. Italijani so postavili 50 stalnih in več kot 1000 začasnih, avstro-ogrska vojska pa je imela približno 360 žičnic, od tega 210 stalnih (Vojna enciklopedija 10, 1975).

Oskrbovanja gorskega bojišča si ni mogoče predstavljati brez žičnic. Žičnice so postavljali tako v gorskem, kot ravninskem območju in jih uporabljali za prevoz orožja, streliva, opreme, hrane, ranjenih. Zelo dobrodošle so bile pozimi, ko je sneg onemogočal kakršno koli izrazito uporabo gorskih cest in poti. Takrat je bilo tvorjenje z konji, voli in bivoli premalo učinkovito. Postavljene žičnice so bile večinoma lesene in enostavno konstruirane. V avstro-ogrski vojski so za obratovanje žičnic skrbele posebne žičničarske čete v sestavi železniškega polka. Najpomembnejše žičnice na tem območju so bile žičnica Zlatorog–Komna–Peski (območje med Krnom in Mrzlim vrhom), žičnica Kranjska Gora–Vršič–Trenta (odsek med Krnom in Rombonom) in žičnica na Rombon. Žičnica iz Kluž na Rombon je v štirih etapah premagala kar 1625 m višine in imela zadnjo postajo le 70 metrov pod vrhom gore. Ostale pomembne žičnice, na primer žičnica na Šmahor, planino Duplje, greben med Javorščkom in Krnom, so bile krajše in so prepeljale manj tovora. Obratovale so še manjše začasne motorne in celo ročne žičnice, ki so oskrbovale le posamezne odseke fronte. Dnevno so vse žičnice skupaj prepeljale po več sto ton tovora. Na tem odseku so bile razporejene gorske brigade, zato so dnevno potrebovale kar 800 ton različnega materiala. Žičnica, ki je pokrivala

največje področje, je bila Zlatorog–Peski. Na poti je imela več postaj in skladišč. Odseki te žičnice so bili končna postaja železnice pri Zlatorogu, Kopišče, postaja Planina na kraju in pod Bogatinskim sedlom. Žičnice za oskrbovanje so gradili tudi Italijani. Do preboja leta 1917 jih je na tem odseku delovalo kar štirinajst. Uporabljali pa so dve večji, ki sta potekali iz vasi Plužna na Čuklo in iz Drežnice na sedlo med vrhom Kožljak in pobočji Krna. Predstavljali sta glavno pot oskrbovanja gorskih položajev (Simić, 1996).

5.3 GORSKE CESTE, MULATJERE IN POTI

Za oskrbovanje so bile zelo pomembne tudi cestne povezave in pešpoti. Poleg cest sta obe strani po pobočjih in grebenih zgradile ogromno rovov, poti in mulatjer, ki so vodile do najbolj nedostopnih predelov našega visokogorja. Iz Bohinja je v visokogorje vodilo veliko na novo vzpostavljenih jezdni in pešpoti, kjer so se med fronto in zaledjem potovali vojaki. Med najbolj znanimi je prav gotovo pot iz Bohinja prek Komne in Bogatinskega sedla na planino Duplje in na Peske. Poti po gorskem terenu, ki vodijo na fronto, imenujemo mulatjere. Po njih je potekala glavna oskrbovalna žila gorskega bojišča. Na vozovih so po njih tovorili topove, orožje, hrano, vodo, zaloge streliva, vsakdanje predmete ter okrepitve. Mulatjere so največkrat gradili vojni ujetniki (Mesesnel, 1987)

Avstro-ogrsko vojska je bojišče je oskrbovala po cesti preko Predela, vendar je bil ta del zaradi italijanskega preboja vedno pod udarom. Pogosto so obstreljevali ta del, zato je bil promet po tej cestni povezavi mogoč le ponoči. Avstro-ogrsko vojska je sklenila, da naredijo cestno povezavo iz Kranjske Gore preko Vršiča v dolino Soče. Cesto je gradilo preko 10.000 ruskih ujetnikov, ki so že pred začetkom gradnje sodelovali pri pripravi bojišča. Na bojišču so oskrbovali enote z gradbenim materialom in bodečo žico. Vzporedno z gradnjo ceste preko Vršiča so gradili tudi železnico po dolini Trente. Cesta se je dvignila preko 1600 metrov nadmorske višine. Cesto so želeli uporabljati tudi pozimi, zato so na določenih odsekih, kjer je bilo pričakovati snežne plazove, naredili lesene nadstreške. Nadstreški plazov niso zaustavili in tako se je pripetila znana nesreča, ko je plaz z Mojstrovke pod sabo pokopal preko 110 ruskih ujetnikov. Žrtve plazu so pokopali na različnih lokacijah, najbolj znana je ob ruski kapelici. V izognitev plazovom so postavili še obvozno cesto (Simić, 1996).

Ceste so na okupiranem ozemlju za potrebe utrjevanja in prevoza tovora gradili tudi Italijani. Največ cest je bilo zgrajenih na pobočjih Matajurja in Kobariškega Stola. Pri Italijanih so ceste gradili predvsem vojaki na počitku od fronte in tudi drugi vojaški delavci. Z izgradnjo cest so se italijanski poveljniki želeli prikupiti domačinom (Sedmak, 2001).

Slika 4: Avstro-ogrsko oskrbovalna linija preko Vršiča
http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Bundesarchiv_Bild_146-1970-073-25,_Isonzo-Schlacht,_Trainkolonne_am_Moistroka-Pass.jpg

5.4 TRDNJAVE

Avstro-Ogrska je tako kot ostale evropske velesile svojo obrambno strategijo v veliki meri naslonila na gradnjo utrd. Začetki sistematičnega utrjevanja države segajo v čas Napoleonovih pohodov. Avstro-Ogrska je gradila več vrst utrd. Največje so bile namenjene za obrambo strateško pomembnih mest in so bile sestavljene iz enega ali več obročev samostojnih utrd. Najbolj znana tako utrjena mesta so bila Przemysl, Krakov, Sarajevo, Mostar, Trebinje, Bilek ... Gradili so tudi obalne utrdbe, ki so bile namenjene za obrambo pomembnih pristanišč. Na tak način so urejena pristanišča Pulj, Dubrovnik in Kotor. Tretja vrst utrdbenih gradenj so bile zapore. Namenjene so bile preprečevanju sovražnikovega prodora po ugodnih poteh in prek prelazov v notranjost monarhije. Gradnja zapor je temeljila na spoznanju, da so grebeni in vrhovi težko prehodni in lažje branljivi, veliko težje pa je braniti prelaze in doline. Manjše utrdbe neposredno ob cestah so se imenovale cestne zapore. Na območju soške fronte sta bili pomembni trdnjava Bovške Kluže in zgornja trdnjava

Fort Hermann, ki sta sestavljali tako imenovano bovško zaporo. Trdnjava Bovške Kluže je bila zgrajena za nadzor strateško pomembnega prehod iz Bovške kotline prek Predela, Trbiža in v notranjost Avstrije. Trdnjava Fort Hermann pa je bila zgrajena 1900 v podporo trdnjavi Kluže, ki je bila v tistem času že zastarela (Simić, 2005).

Trdnjava Bovške Kluže

Trdnjava se izvirno nemško imenuje *Fort Flitscher Klause* in se nahaja v najožjem delu doline reke Koritnice. Utrdba je bila zasnovana tako, da je lahko nadzorovala strateško pomemben prehod iz Bovške kotline prek Predela, Trbiža in v notranjost Avstrije. Utrdbo so zgradili pred mostom čez Koritnico. Grajena je bila tako, da so neposredno nadzorovali promet na cesti. Utrdba je bila postavljena na tako lokacijo, da je sovražnik z neposrednim topniškim ognjem ne bi mogel zadeti. Pred obstreljevanjem iz Bovške kotline sta jo ščitila pobočje Rombona in greben Sleme. Utrdba je bila projektirana za boj iz bližine. Trdnjava je bila zasnovana tako, da je lahko zdržala zadetke tedanjih najtežjih znanih granat. Zasnovana je bila za boj od blizu, zato je imela veliko število strelnih lin. Gradbena dela so se začela 28. 3. 1881, gradnja pa se je končala 14. 11. 1882. Med gradnjo si je utrdbo ogledal tudi cesar Franz Jožef I. Utrdba je bila zgrajena iz klesanega kamna, ki so ga pridobivali v neposredni bližini. Streha je bila ravna, pokrili pa so jo z 0,2 do 0,75 m debelo plastjo prsti, kar naj bi zmanjševalo učinek granat. Bila je opremljena s površinsko kaljenimi litoželeznimi ščiti za topove. Utrdba je bila narejena v obliki črke L, tako da je bila glavna stran obrnjena proti smeri prihoda sovražnika. Glavno zgradbo in goltni kaponir povezuje ozek hodnik s strelnimi linami, ki poteka vzporedno s cesto. Dvorišče severne strani zapira zid, ki povezuje konec glavne zgradbe in goltni kaponir. V tem zidu so tudi vrata utrdbe. Dostop do vrat je oteževal 3 m širok in 2 m globok jarek. Pred utrdbo je majhen jarek z zidanimi strelnimi linami. Utrdba je bila načrtovana za posadko treh častnikov, zdravnika, 120 vojakov pehote in 56 topničarjev. Z vodo so se oskrbovali tako, da so jo črpali iz cisterne. V cisterni se je zbirala kapnica s strehe. Kasneje so pod utrdbo postavili črpalko, ki je črpala vodo iz Koritnice. V trdnjavi je bilo hrane za 45-dnevno obleganje. Za kurjavo in osvetljevanje trdnjave so imeli pripravljenih 78 m³ drv, 42 kg sveč in 379 kg petroleja. Trdnjava je bila opremljena s pehotnim orožjem, mitraljezi M4 in topovi M80 (120 mm). Zaradi razvoja topništva je postala utrdba Kluže hitro zastarela, zato so nad utrdbo na pobočju Rombona zgradili Hermanovo utrdbo (Simić, 2005).

Pred začetkom soške fronte je avstro-ogrsko vojska razorožila trdnjavo, ker je primanjkovalo orožja. Utrdba Kluže je bila tako ob vojni napovedi brez topov in mitraljezov. V kletni etaži so namestili telefonsko centralo. Na notranjem dvorišču so postavili barako, v kateri so pripravili postajo prve pomoči. Trdnjava je v obdobju celotne vojne uživala neverjetno srečo, saj se je nahajala v skoraj popolnem mrtvem kotu za italijanskih topove. Iz italijanskih topniških opazovalnic ni bila vidna, zato je

med vojno niso zadeli niti enkrat. Še najbližje zadetku je prišlo 12. 8. 1915, ko je pet granat eksplodiralo v neposredni bližini utrdbe. Zaradi dobre lokacije je trdnjava postala varno zavetje poveljstva in različnih zalednih enot. Poveljstvo je nadzorovalo del bojišča med vrhom Rombona in Humčičem. Utrdba je ostala polna vojaštva vse do preboja soške fronte oktobra 1917. Po vojni je vojska trdnjavo izpraznila, ostanke pa so zaplenili okoliški prebivalci. Utrdba Kluže je ostala skoraj nedotaknjena, saj so se italijanske vojaške oblasti odločile, da jo ohranijo (Simić, 2005).

Slika 5: Trdnjava Bovške Kluže

<http://www.lifestylenatural.com/2444/Vikend-izlet-k-trdnjavi-Kluze>

Zgornja trdnjava Fort Hermann

Trdnjava, znana tudi kot Hermanova utrdba, je bila ena izmed šestih koroških utrd, ki so varovale notranjost Avstrije. Ime je dobila po stotniku Johannu Hermannu von Hermannsdorfu, ki je v času Napoleonovih vojn poveljeval trdnjavi Predel. Zgrajena je bila leta 1900 za podporo trdnjavi Kluže, ki je bila v tistem času že zastarela. Leta 1905 so zamenjali zastarele topove v oklepni kupolah s topovi M99. Kljub tej zamenjavi so bili novi topovi ob začetku prve svetovne vojne že zastareli. Leta 1907 so zamenjali bencinski agregat in trdnjavo tudi gradbeno obnovili. V steni nad Koritnico so izdolbli tri kaverne in jih podzemsko povezali z utrdbo. Z dodatno plastjo betona so okrepili tudi posamezne dele utrdbe. Nova utrdba je bila zasnovana kot 10 m visoka topniška utrdba. Prostor za gradnjo je narekoval ozko in razmeroma dolgo stavbo utrdbe s tlorisom v obliki črke L. Hermanova utrdba, ki je sodila med manjše avstro-ogrske utrdbe, je bila zasnovana za 2 častnika, 88 vojakov, 32

topničarjev, 3 pionirje, 3 telegrafiste in 2 člana sanitete, skupno torej za 129 mož. Tako kot druge utrdbe, je bila tudi Hermanova utrdba ob začetku prve svetovne vojne že zastarela. Močno italijansko topniško obstreljevanje je utrdbo tako hudo poškodovalo, da je bila že po nekaj mesecih vojne popolnoma neuporabna, zato so jo morali zapustiti. Utrdba Kluže je ostala nepoškodovana, Hermanovo utrdbo pa je zadelo 50 granat najtežjega kalibra. Utrdba je opravila nalogo, za katero je bila namenjena. Zgradba je med obstreljevanjem zdržala zadetke najtežjih granat in v veliki meri zaščitila posadko. Poleg tega pa je imela skupaj s ostalimi koroškimi utrdbami zelo velik psihološki učinek, ki je upočasnil napredovanje italijanske vojske v zgornjem Posočju. Utrdba je preprečila prodor sovražnika v smeri prelaza Predel. Po končani vojni utrdbe ni nihče vzdrževal, zato je propadla (Simić, 2005).

Slika 6: Zgornja trdnjava Fort Hermann
<http://www.kluze.net/zgornja-trdnjava>

6 DVANAJST SOŠKIH BITK

Bojevališče med Italijo in Avstro-Ogrsko monarhijo, ki je zajemalo območje od Rombona do Jadranskega morja, se je imenovalo soška fronta. Sprva je bila Italija zaveznica Avstro-Ogrske in Nemčije v tako imenovani trojni zvezi. Ob začetku vojne pa se je Italija razglasila za nevtralnno, vendar pa se je pogajala z Veliko Britanijo za vstop k zaveznicam Antante. Britanci so za lojalnost lažje ponudili več, saj so pravzaprav ponujali nekaj, kar niti ni bilo njihovo. Italija je podpisala tajno Londonsko pogodbo, v kateri je bilo Italiji v zameno za sodelovanje in napadanje Avstro-Ogrske obljubljeno tudi slovensko ozemlje. Italija je 23. maja 1915 Avstro-Ogrski napovedala vojno. Po ustavitvi začetnih prodorov se je fronta ustalila. Celotno bojišče se je raztezalo med nevtralnno Švico in Jadranskim morjem. Potekalo je po visokem alpskem svetu Tirolske, Koroške in zahodne Slovenije. Del, ki je potekal po grebenih Julijskih Alp in po dolini reke Soče, se je imenoval soška fronta. Na tem odseku je bilo težišče spopadov, saj so primerne geografske razmere dopuščale možnost za uspešen italijanski prodor proti osrčju Avstro-Ogrske monarhije. Sprva je general štab avstro-ogrsko vojske z načelnikom feldmaršalom Konradom von Hötzendorfom na čelu obrambno črto želel postaviti na Savi. Kasneje je general Borojević predlagal postavitev fronte na Soči, kar se je izkazalo za pravilno odločitev. Soško fronto je na avstro-ogrski strani branila Soška armada³ pod poveljstvom generala Svetozarja Borojevića. Na italijanski strani pa sta fronto poskušali razbiti 2. in 3. armada pod poveljstvom generala Luigia Cadorne.

6.1 SVETOZAR BOROJEVIĆ

Svetozar Borojević je bil rojen 13. 12. 1856 v Umetiću pri Kostajnici. Vojaško kariero je začel leta 1872 kot četovodja v 52. Pehotnem polku. Leta 1878 je sodeloval pri okupaciji Bosne in Hercegovine. Zaradi dobrega služenja in njegovih sposobnosti leta 1884 postal generalštabni častnik. Ob pričetku prve svetovne vojne je bil s svojim korpusom v Galiciji. Septembra je prevzel poveljstvo 3. armade, ki je bila zadolžena za varovanje Karpatov. Istega leta je osvojil trdnjavo Przemysl. 27. maja 1915 je postal poveljnik 5. armade, ki je bila nameščena na italijanski meji. Borojević se je odločil, da bo Italijane poskusil ustaviti na Soči, čeprav so drugi predlagali obrambno linijo na reki Savi. Borojević je takrat trdil, da bodo Slovenci zagrizeno branili svojo domovino in ustavili napredovanje Italijanov. To stališče je upošteval cesar Franz Jožef in Borojevića postavil za poveljnika celotne soške fronte. S svojimi enotami je Borojević uspešno odbil enajst italijanskih ofenziv. 1916 je bil povišan v general polkovnika, 1917 pa je postal poveljnik jugozahodne fronte. 1. februarja 1918 je postal feldmaršal, podelili pa so mu tudi vrsto visokih vojaških odlikovanj. Borojević je postal prvi in edini nenemški feldmaršal v zgodovini avstro-ogrsko vojske. (Wikipedia)

³ Armada je sestavljena iz 2–4 korpusov, poveljuje ji general in ima nad 60.000 vojakov.

Po porazu Avstro-Ogrske je Borojević odstopil s položaja. Ob nastanku države SHS je bil vrhovni poveljnik, ki je nadziral bivšo avstro-ogrsko vojsko v Sloveniji. Narodno viječe mu je prepovedalo vstop v državo in tako je preostanek življenja preživel v Celovcu. Borojević je umrl 23. 5. 1920 v Celovcu (Wikipedia).

Slika 7: Svetozar Borojević

http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Svetozar_borojevic_von_bojna.jpg

6.2 LUIGI CADORNA

Rojen je bil 4. 9. 1850 v Piemontu. V italijansko vojsko je vstopil leta 1866. Leta 1914, tik pred izbruhom vojne, je postal poveljnik Italijanske vojske. Takoj je pričel s krepitvijo vojske, čeprav je bila takrat Italija uradno še nevtralna država. Cadorna je začetek vojne pričakoval, zato je koncentriral oborožene sile ob meji z Avstro-Ogrsko. Italija je 23. maja 1915 napovedala vojno svoji sosedu Avstro-Ogrski in Cadorna je prevzel vodenje fronte. Uspeh njegovega vodenja je bil katastrofalen, saj je zaradi zastarelega načina bojevanja v enajstih ofenzivah končal brez posebnega uspeha. Posledica teh ofenziv je bilo ogromno število mrtvih in ranjenih. Zaradi neuspehov se je povečalo število italijanskih dezertirjev. Cadorna je na to odgovoril z brutalnim podeljevanjem smrtnih kazni. Njegov priimek je zato med vojaki postal zelo žaljiva kletvica. Odpustil je tudi 217 podrejenih častnikov. Cadorna pa je zabeležil tudi nekaj vojaških uspehov, kot je uspešna obramba Trentina, zavzetje Gorice in zmaga pri Bensezzi. Njegova vojaška kariera se končala po porazu pri Kobaridu. Nadomestil ga je njegov pomočnik, general Armando Diaz. Po odpustu je bil premeščen v zavezniški štab v Versailles. Po vojni je bil deležen hudih kritik

zaradi poraza pri Kobaridu, toda Cadorna je svojo krivdo zavračal. Leta 1924 ga je Benito Mussolini povišal v maršala. Umrli je 21. 12. 1928 v Italiji (Wikipedia).

Slika 8: Luigi Cadorna

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Cadorna1.jpg>

6.3 GORSKO BOJEVANJE

Gorsko bojevanje je eno najnevarnejših oblik bojevanja, saj morajo vojaki na eni strani premagovati nasprotnika, na drugi strani pa nevaren teren in ekstremne vremenske razmere. V vseh prvinah boja prednost pred nasprotnikom pomeni geografsko višji položaj, saj ta omogoča boljši pregled nad bojiščem. Neugodni geografski dejavniki narekujejo napade na utrjene položaje in potrebno je uporabiti več enot kot med boji na standardnem bojnem polju. Gore so nevarne v vseh letnih časih (strele, sunki vetra, mraz, prepadi in plazovi). Oskrba vojske je tako močno otežena in terja veliko količino ljudi, tehnike in energije. Gorsko ozemlje s svojimi geomorfološkimi, hidrografskimi, klimatskimi in z drugimi lastnosti že dolgo vpliva na delovanje oboroženih sil, razvoj oborožitvenih sistemov, usposobljenost enot, vojaško veščino, tehniko in ostalo. Za delovanje v gorah je najprimernejša pehota. Njene sposobnosti za manever, premik in boj so dosti boljše od drugih rodov. Tudi sposobnost delovanja v skoraj vseh vremenskih razmerah, ki se v gorah hitro in nepredvidljivo spreminjajo, je odlika pehote. Gorske enote so posebno oborožene, opremljene in oblečene pehotne ter druge enote za delovanje na gorskem območju. Znotraj njih so organizirane posebne lahke okretne enote za visokogorje, ledenike in stene. Gorske enote zaradi svoje izurjenosti in opremljenosti vedno predstavljajo elito posameznih vojska. Prav tako je v gorskem bojevanju koristna poljska artilerija, saj lahko nadzira ozke prehode in komunikacije. Artilerija majhnih in srednjih

kalibrov se lahko transportira na položaje na vozilih, žičnicah ali z vlečno vprego. V veliko podporo gorskim enotam pa so tudi ostali rodovi (inženirstvo, zveze, protizračna obramba, logistika, saniteta in veterina) (Vojna enciklopedija, 1973).

6.4 BOJEVANJE NA KRASU

Soška fronta se je odvijala tudi na kraškem bojišču, čeprav se običajno omenja le boje pri Kostanjevici, Opatjem selu in Hudem Logu. Kljub temu, da je bilo glavno bojišče na frontalni črti, je vojna segla daleč v zaledje. Vasi so preplavili vojaki, italijanski topovi so rušili hiše, domačini pa so večinoma morali v daljna begunska taborišča. Med tem pa so se v vedno novih italijanskih ofenzivah vasi spreminjale v ruševine in velika pokopališča. Nešteto vojakov je umrlo prav v vaseh za bojnimi črtami. Za nemoten potek spopadov na frontalni črti je moralo biti dobro organizirano zaledno oskrbovanje, ki je potekalo z bližnjega kraškega območja nekaj kilometrov stran od frontalne črte. Pomembno vlogo pri tem ima zaledna služba avstro-ogrške vojske, ki je bila organizirana na Komenskem Krasu (Komen z okolico) (Močnik, 2005).

Kras je kamnito ozemlje, kjer vpliv vode na apnenec ustvarja posebne površinske oblike. Eden najbolj poznanih kraških pojavov so kraške jame, kar je vojska s pridom izkoriščala v logistične namene. Komenski Kras je spadal pod poveljstvo VII. korpusa, ki je imel nalogo utrjevanja obrambnih položajev. Utrjevalna dela je vodil General Kuchnik, ki je imel na voljo 18.500 ljudi, od tega je bila večina ruski ujetniki. Ker so imele jame velik pomen, so ustanovili jamarski gradbeni oddelek, ki je štel 500 ljudi. Oddelek je preuredil več kot 100 jam za vojaško uporabo. Na Krasu je bilo v jamah več kot 17.300 m² pokritih površin. V jamah je bilo 2.059 ležišč, dodatno pa se je lahko namestilo še 1.156 vojakov (Močnik, 2005).

Večje kraške jame:

- Jama, poimenovana po strelivu,
- Krompirjeva jama,
- Klobasja jama,
- Lojzova jama,
- Ruska jama.

Jame so imele dobro naravno zračenje in stalno temperaturo, zato so bile primerne za namestitvev čet, dobro pa služile tudi kot skladišča hrane in streliva.

Oskrba zaledja je bila zelo pomembna, zato je avstro-ogrška vojska uporabljala železnico. Zaradi prekinitve prometa po progi Jesenice–Gorica–Trst je bilo na Krasu oskrbovanje zelo oteženo. Rešitev je bila v gradnji novih železniških povezav (Močnik, 2005).

Normalnotirna proga Dutovje–Kostanjevica

Bila je zgrajena oktobra 1915, na relaciji Dutovje–Kostanjevica, po kateri je vozil vlak na elektro-bencinski pogon. Dolžina proge je bila 21,88 kilometrov. Proga je bila v 6. ofenzivi močno obstreljevana in na nekaterih mestih popolnoma uničena. Po italijanski zasedi so vlaki vozili samo še do Komna. Po preboju fronte potrebe po ohranitvi proge ni bilo več, zato so jo postopoma razdri.

Ozkotirna proga Kreplje–Gorjansko

Ozkotirna poljska železnica je bila zgrajena med novembrom in decembrom 1916 in je bila namenjena za motorno vleko med postajo Kreplje in Gorjansko. Dolžina proge je bila 13,5 kilometrov. Za vleko po tej progi so uporabljali akumulatorske lokomotive.

Ozkotirna proga Kreplje–Britof

Proga je bila zgrajena avgusta 1917. Proga se je v Britofu odcepila od glavne proge Dunaj–Ljubljana–Trst. Proga je bila dolga 12,5 kilometra. Skupaj s progo so zgradili vojaško pretovorno postajo Britof. Tukaj so postavili prekladalne rampe in skladišče. Na tej progi so uporabljali lokomotive na električni ali bencinski pogon (Močnik, 2005).

6.5 PRVI BOJI OB SOČI

Fronta se je pred 1. soško bitko ustalila na črti Rombon–Bovška kotlina–Javoršček–Vršič–Vrata–Krn–Batognica–Maselnik–Mrzli vrh–Mengore–Selo–Plave–Sabotin–reka Soča–Sv. Mihael–Tržič. Fronta se je spremenila v 6. in 11. bitki, ko so Italijani zavzeli goriško mostišče ter planoti Doberdob in Banjšice. Celotna fronta je po večini potekala po slovenskem narodnem ozemlju in je bila dolga 80–90 km.

Prvi boji na soški fronti so se začeli že takoj po razglasitvi vojne napovedi. Šlo je za organizirane in enotno vodene operacije. V prvih tednih večinoma so se večinoma odvijala večja ali manjša obstreljevanja med manjšimi enotami obeh strani. Italijani so bili pri prestopu meje in napredovanju na sovražno ozemlje preveč previdni. Ker je bila italijanska mobilizacija še vedno v teku in avstro-ogrska stran ni imela zadosti enot, na bojišču do resnih bojev ni prišlo. Italijanom je bil vojaški položaj Avstro-Ogrske znan, a kljub temu niso napadli z vso silo. Pred začetkom sovražnosti je imela italijanska vojska na fronti 2 armadi s 122 bataljoni pehote, 33 eskadroni⁴ pehote in 147 baterijami topništva. Avstro-Ogrska se je lahko v bran postavila le s 45 bataljoni pehote, 5 eskadroni konjenice in samo 35 baterijami topov. Od slovenskih enot so bili v Posočju v maju 1915 10. pohodni bataljon, 17., 47. in 97.

⁴ Eskadron je bila osnovna vojaška taktična enota konjenice, ki je ustrezala pehotni četi oz. bataljonu.

polki, poleg njih pa še 9. pohodni bataljon 2. gorskega strelskega polka (Švajncer, 1992).

Prvi italijanski ofenzivni sunek (*il primo balzo*) je Italiji prinesel osvojitve izpraznjenega ozemlja, ki so ga avstro-ogrske enote zapustile brez boja. Italijani so šele v prvih dneh junija dosegli desni breg reke v spodnjem toku reke Soče. Prečkanje reke je pri Pierisu preprečil 152. črnovojniški bataljon. Ta bataljon je na desni strani Soče vztrajal celih dvanajst dni, na koncu pa se je vendarle umaknil na levi breg. Podrli so še zadnji most v spodnjem toku Soče, zajezili strugo in s poplavljenim območjem pridobili dodatno obrambno točko. Kraški odsek fronte je obvladovala predvsem Doberdobska planota, ki je bila italijanski cilj kar nekaj ofenziv (Simić, 1996).

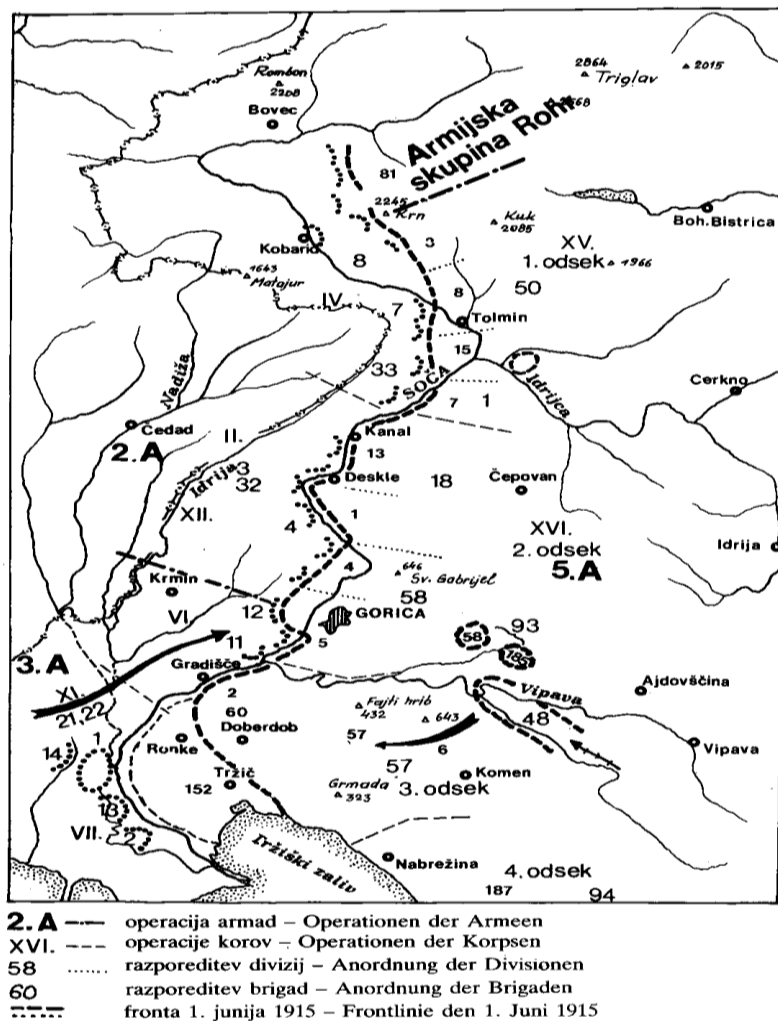
Na goriškem odseku fronte je bil ključnega pomena hrib Sabotin, ki je s svojo lego in višino obvladoval dobršen del fronte. Padeč Sabotina in Gorice bi praktično pomenil odprta vrata v Vipavsko dolino in po njej do Ljubljane. Za Sabotinom, kjer je frontna črta prečkala Sočo, je bila ključna točka preboja na Banjško planoto bolj znano pod imenom Prižnica (Kota 383). Italijani so temu hribu pripisovali veliko pomembnost, saj so prve napade izvedli s 3. pehotno divizijo, ki je imela bojne izkušnje iz vojne v Libiji. Prvi napad je bil 10. junija. 17. junija zjutraj so Italijani spet napadli in celo začasno osvojili vrh, a so jih avstrijske enote potisnile nazaj. Samo v prvih nekaj dneh je v avstro-ogrski vojski na koti 383 sodelovalo kar pet narodov. Dalmatinci so prispevali največji delež pri tem, da je Prižnica ostala v avstrijskih rokah (Simić, 1996).

Pri Sv. Luciji (Most na Soči) je obrambna črta prečkala Sočo na njen desni breg. Tu je nastalo tolminsko mostišče, ki bi za napadalce lahko postalo odskočna deska za prodor po dolini reke Idrijce proti Ljubljani. Avstro-Ogrska se je odločila, da bo ta del branila na drugem bregu Soče, kjer sta bila vzpetini Mengore in Selski vrh (kota 588). Za branilce je bilo mostišče pomembno tudi zaradi izjemno pomembne železniške proge, ki je tekla od Jesenic do Gorice (Simić, 1996).

15. junija ponoči so italijanske enote krenile v napad proti Krnu. Italijansko zavzetje Krna sicer ni prineslo bistvenega preobrata v vojni. Obstajala je nevarnost, da se Italijani prebijejo skozi obrambno črto v zaledje tolminskega mostišča. Medvojni poročevalci so o tem podvigu pisali v presežnikih. General Cadorna je temu dogodku pripisoval velik uspeh za Italijo (Simić, 1996).

Prelaz Predel ni imel posebne strateške lege, vendar pa je bil pomemben zaradi ceste, ki je pomenila glavno oskrbovalno arterijo za celotno bovško kotlino. Pomenil pa je bila tudi dobro cestno povezavo do Beljaka, ki je imel takrat najpomembnejšo železniško povezavo v Južnih Alpah.

Začetne operacije italijanske vojske so bile mlahave in slabo pripravljene. Zato so se vse operacije zavlekle precej dlje, kot so si želeli Italijani. Potrebovali so skoraj ves mesec, da so zasedli vse ozemlje, ki so ga Avstrijci zapustili brez boja. Avstro-ogrške enote, ki so sodelovale v teh prvih bojih, niso bile prave bojne enote. Večinoma so bili to črnovojniški bataljoni, ki so bili zbrani z več območij in v naglici. Le na posamezne odseke bojišča, na primer na koto 383 nad Plavmi in na Krn, so bile napotene redne bojne enote. Avstro-ogrsko poveljstvo je zaradi pomanjkanja razpoložljivih enot te enote razporedilo napačno (Simić, 1996).

Slika 9: Soška fronta pred prvo bitko

6.6 PRVA SOŠKA BITKA (23. 6. 1915–7. 7. 1915)

Italijani so v prvem mesecu prešli Sočo severno do Tolmina, pri Plavah ter med Zagrajem (Sagrado) in Jadranskim morjem. Z ofenzivo so začeli, še preden so imeli na voljo vse enote. 23. junija so začeli z obstreljevanjem avstro-ogrskih položajev. Pehotni napad so odlagali, vendar so poizkusili z nekaj manjšimi napadi. Kasneje so spoznali, da topništvo ni naredilo veliko škode, vendar so se odločili, da z obstreljevanjem nadaljujejo. Italijanski topničarji so bili še neizkušeni in izstrelkov

niso usmerjali na izbrane cilje, temveč po celotni frontni črti, kar pa ni imelo velikega učinka. Italijani so imeli precejšnjo premoč v topništvu; razmerje je bilo 2:1 v njihovo korist. Razmerje sil na bojišču je bilo izrazito na strani Italijanov, saj so razpolagali z 18 divizijami⁵ po 225 bataljoni, 111 eskadroni konjenice, s 600 lahki in 100 težkimi topovi. Skupno je to znašalo 250.000 vojakov. Avstro-Ogrska je razpolagala z 8 divizijami, ki so štejele 84 bataljonov in 13 eskadronov konjenice, ter s 300 lahki in 56 težkimi topovi. Italijanski načrt je bil, da po sedemdnevni topniški pripravi glavni sunki potekajo v treh smereh. IV. korpus naj bi zavzel ozemlje med Krnom in tolminskim mostiščem, II. korpus naj bi zavzel greben Prižnica–Kuk–Vodice –Sveta gora. To nakazuje na podcenjevanje avstro-ogrskе obrambe, saj je bil vmes še Sabotin, 3. armada pa naj bi osvojila goriško mostišče in Doberdobsko planoto. Težišče napada pa je bilo med Plavami in morjem. Eden večjih napadov je bil usmerjen na Doberdobsko planoto. 3. julija so Italijani prebili avstro-ogrskе položaje, vendar jih je avstro-ogrskа vojska v protinapadu odbila. 4. junija so napade usmerili na Šmihel, vendar tudi tam niso dosegli uspeha. 5. julija se je začel zelo obsežen napad na Doberdobsko planoto. Avstro-ogrski vojaki so imeli hude izgube. Italijani so napadli tudi tolminsko in goriško mostišče. Po dolgotrajnem obstreljevanju Italijanov pa je avstro-ogrskа vojska odbila vse napade (Simić, 1996).

Italijani so kljub vsej premoči v vojaštvu in opremi prvo ofenzivo začeli dokaj umirjeno in tudi brez pravega cilja. Napadi so bili sicer bolj osredotočeni na cilje, določene v načrtu ofenzive, niso pa znali svojih sil osredotočiti na ključne točke, zato tudi zelena rezultata ofenzive ni bilo. Dosegli niso niti enega zastavljenega cilja. Utrpeli so hude izgube, saj so našteali 1916 mrtvih, 11.495 ranjenih in 1536 izginulih. Avstro-ogrskа vojska pa je naštela 8800 mrtvih in 1150 izginulih. Italijanski neuspeh je pomiril avstro-ogrsko poveljstvo, saj so spoznali, da lahko zaustavijo Italijane že na Soči in tako so opustili prvotni načrt. Po prvotnem načrtu naj bi se avstro-ogrskа vojska umaknila do Save in tam pričakala italijansko vojsko in jo tam uničila. Italijani pa so že načrtovali novo ofenzivo in ta se je začela deset dni kasneje (Simić, 1996).

6.7 DRUGA SOŠKA BITKA (17.7.1915–10.8.1915)

Druga soška bitka se je začela deset dni po koncu prve. Zavezniški poveljniki so pritisnili na načelnika italijanskega poveljnika Cadorno in tako je začel novo ofenzivo ter s tem želel razbremeniti pritisk zavezniških enot na drugih frontah. Cadorna se je odločil, da branilcem ne nameni počitka. Italijanski načrt je predvideval, da bodo napadi potekali po celotni dolžini fronte. Boji na odseku od Rombona do Krna so potekali neprestano. 27. avgusta je na to območje prispel ljubljanski 2. gorski strelski polk, čigar bataljon je bil prvi v avstro-ogrski vojski, ki je bil opremljen za gorsko

⁵ Divizijo sestavlja 3–5 polkov, to je od 10.000–20.000 vojakov.

bojevanje. Ta polk predstavlja tudi najbolj homogeno slovensko enoto v avstro-ogrski vojski, saj je bilo kar 88 % moštva slovenskega (Mesesnel, 1987).

Težišče napadov je bila Doberdobska planota s Šmihelom in z južnim stebrom obrambe goriškega mostišča. Po zavzetju Šmihela naj bi se težišče napada prestavilo proti Gorici. III. italijanska armada je bila zadolžena za prvi del napada, medtem ko je II. armada pomagala z napadom od Gorice do Krnskega pogorja. Na Doberdobski planoti je bil za obrambo planote zadolžen temišvarski VII. korpus (Simić, 1996).

18. julija ob štirih zjutraj se je začela bitka. V prvi soški bitki so se italijanski topničarji naučili koncentrirati ogenj na nasprotnikove položaje, kar je bila zelo neprijetna izkušnja za branilce. Pri napadu pehote na Šmihel so se morali Ogrji 20. divizije umakniti za približno 150 m. Zvečer so Ogrji dobili okrepitve, saj sta prispela dva bataljona karlovškega 96. polka. Polka sta bila namenjena za protinapad, vendar je bilo to nemogoče izvršiti, saj je bil topniški ogenj prehud. Vrh je ostal v italijanskih rokah. Južno od Šmihela je Ogrom 3. in 17. polka madžarskega domobranstva kljub hudim napadom uspelo obdržati svoje položaje. Italijanska vojska je doberdobsko planoto napadala z 20 tisoč možmi. 21. julija ponoči so avstro-ogrski topovi začeli z močnim obstreljevanjem vrha Šmihela, ob štirih zjutraj pa so se v napad podale avstro-ogrške enote. Po eni uri boja je vrh pripadal avstro-ogrski, zasedli so ga Bosanci III. bataljona 2. bosansko-hercegoveškega polka. Napad ni predvideval le zasedbe vrha, temveč tudi zasedbo ozemlja do Soče, česar pa ni bilo mogoče izpeljati, saj so bile enote na zahodni strani Šmihela na milost in nemilost prepuščene italijanskim topovom (Simić, 1996).

Drugo težišče napada je bilo na grebenu Kalvarije na goriškem mostišču. Italijani so po morilskem topniškem obstreljevanju napadli obrambne položaje. Dalmatinci so se sicer morali umakniti in tako so napadalci že drugič zagledali Gorico, a so s protinapadom kmalu pridobili nazaj izgubljeno ozemlje. Naslednji dan je bil, kar se tiče napadov, podoben, saj so Italijani napadali, Dalmatinci pa branili Sabotin in Kalvarijo. Po nekaj dnevih zatišja so Italijani spet napadli na doberdobskem odseku. Napadli so Grižo in Šmihel, saj je bil Cadorna mnenja, da je zaradi pomembnosti Šmihela ta vrh nujno zavzeti. 26. junija so bili Italijani na vrhu Šmihela, a uspelo jim je le za eno uro, saj so jih z vrha pregnali Bošnjaki 12. gorske brigade. 2. in 3. avgusta so Italijani še enkrat poskušali z napadi na Grižo, vendar več kot hudih izgub niso dosegli (Sedmak, 2003).

Druga soška bitka za Italijane ni bila uspešna, saj niso dosegli svojih ciljev. V drugi bitki so zasedli zahodna pobočja Šmihela, zahodni del Batognice in ruševini na koti 143. To je le nekaj sto metrov pridobljenega ozemlja, vendar je bila cena za to 41.866 mrtvih, ranjenih in izginulih. Tudi avstro-ogrška armada je v obrambni bitki utrpela velike izgube. Večje izgube je utrpela samo še v deseti in enajsti soški bitki.

V enem mesecu je izgubilo življenje 7721 vojakov, 26.629 je bilo ranjenih in 12.290 izginulih. To je bilo skupaj 46.640 mož, kar je več kot 40 % branilcev (Simić, 1996).

6.8 TRETJA SOŠKA BITKA (18. 10. 1915–5. 11. 1915)

Zavezniki so zahtevali, da Italija napade Avstro-Ogrsko, saj bi s tem pomagala Srbiji, ki jo je napadla Bolgarija. Cadorna se je zavedal, da vojska ni ustrezno pripravljena, zato je z napadom odlašal. Italijanski cilj v tretji bitki je bil osvojitve Gorice, saj so Italijani po neuspešnem začetku vojne nujno potrebovali vojaški uspeh. Med drugo in tretjo bitko je italijanska vojska močno povečala svojo bojno vrednost, poleg dodatnih enot je na bojišče pripeljala predvsem topove. Razmerje sil pred tretjo ofenzivo je bilo močno na strani Italije. Avstro-Ogrska se je proti 25 pehotnim in 4 konjeniškim divizijam v bran lahko postavila le z 12 in pol divizijami, poleg tega so imeli več kot polovico manj topov. Načrt italijanskega vrhovnega štaba je bil zasnovan na dveh fazah. V prvi fazi naj bi močno napadli na Doberdobski planoti in pri Plavah, ter s tem branilce potisnili nazaj, nato pa napadli izpostavljeni del fronte pri Gorici in ga zasedli. Topniška priprava je trajala kar 70 ur, pomagali pa so tudi bombniki, prvič v tej vojni v večjem številu. Velik problem pri branilcih so bili spet slabi zakloni. Kaverne še niso bile zgrajene v zadostnem številu, zato so vojaki spet množično umirali v zasilnih zaklonih na prostem, kjer pa je vsaki granati svoje dodalo še kamenje (Simić, 1996).

Prvo težišče napada je bilo na Krasu, kjer je napadla 3. italijanska armada. Cilji na tem odseku fronte so bili enaki kot v drugi ofenzivi, in sicer zasedba Šmihela in Martinščine, ter vrhov na jugozahodnem robu planote. Najhujši boji so potekali prav na robu planote pri ovinku ceste, ki pelje iz Selc v Doberdob. V obrambi so Italijanom nasproti stali nemški in slovenski vojaki mariborskega 47. in celjskega 87. polka. Avstro-ogrsko vojska je v prvem dnevu bojev utrpela velike izgube. VII. in III. korpus sta naštel skupaj skoraj 2000 mrtvih, 3000 ranjenih in skoraj 1000 pogrešanih. Zaradi teh izgub je Borojević pošiljal po okrepitve. Iz tirolskega bojišča so poslali nekaj enot v pomoč na Kras. Med tretjo ofenzivo je na bojišče začela prihajati 6. divizija, v kateri je bil tudi kranjski 17. polk, ki pa je moral že 28. oktobra na pomoč na goriško mostišče. Na goriško mostišče sta odšla le dva bataljona, medtem ko sta dva ostala v rezervi 6. divizije. Oba bataljona sta bila 1. novembra poslana v okrepitev na goriško mostišče v vas Pevma. 17. polk je tako spet deloval z vsemi štirimi bataljoni. Ofenziva se je nadaljevala do 3. novembra, po tem pa se je počasi umirila (Simić, 1996).

Drugo pomembno težišče napada je bilo pri Plavah, kjer je napadala 2. italijanska armada. Cilj napada je bil preboj na drugo stran Soče in zavzetje Kuka. Dunajski 4. pehotni polk je dobro držal svoje položaje, če pa je že prišlo do preboja, so si vojaki vedno znova povrnili izgubljene položaje. Goriško mostišče in sama Gorica sta bila

drugi cilj v tretji ofenzivi. Na začetku ofenzive je pehota mirovala, za napade pa so skrbeli z topniškim obstreljevanjem ciljev. Napadi pehote so se začeli 23. oktobra. Črta Sabotin–Oslavje–Pevma–Podgora je bila glavni oporni steber goriškega dela obrambe. Italijani so močno napadali, vendar večjih uspehov niso dosegali. Boji so se nadaljevali, razen na dan 31. oktobra, ko je bilo na tem odseku relativno mirno. 1. novembra je na odseku med Pevmo in Podgoro prišlo do kritične situacije za branilce, saj so bili štirje bataljoni pod napadom petih italijanskih polkov. Poveljstvo je na pomoč poslalo vse rezerve, med njimi tudi dva bataljona ljubljanskega 17. polka. Naslednji dan so Italijani zasedli vas Oslavje. Zvečer se je bataljon 37. dalmatinskega polka podal v zadnji protinapad in do jutra jim je uspelo zavzeti izgubljene položaje. 3. novembra so Italijani kar sedemkrat poskušali z napadom pri cesti Števerjan–Podgora. Po sedmem napadu so zaradi nesmiselnosti napada italijanski vojaki z napadom prenehali in se vdali (Simić, 1996).

4. novembra je bilo tretje ofenzive konec in kljub hudim izgubam na obeh straneh se je končala z zmago avstro-ogrske strani, ki je uspela obdržati položaje. Italijani so v tej bitki izgubili 67.998 vojakov, od tega jih je bilo 10.733 mrtvih, 44.290 ranjenih in 11.975 izginulih. Avstro-ogrska je v tej bitki izgubila 41.847 vojakov, od tega jih je bilo 8.228 mrtvih, 26.214 ranjenih in 7.201 izginulih. Tretja soška bitka je bila za Italijo se eno razočaranje, saj nikjer niso uspeli prebiti avstro-ogrske obrambe (Simić, 1996).

6.9 ČETRТА SOŠKA FRONTA (10. 11. 1915–11. 12. 1915)

Po končani tretji ofenzivi se je italijanski vrhovni štab odločil za novo ofenzivo. Italijanski poveljnik Cadorna je na vsak način želel doseči vsaj delni uspeh in s tem nekako upravičiti vse dotedanje žrtve v prvih treh bitkah. Cadorna se je odločil začeti novo ofenzivo, ki pa je bila lokalno omejena. Odsek napada je bil namreč med Plavami in Grižo. Predah med tretjo in četrto bitko je koristil predvsem Italijanom, saj so lahko zelo na hitro obnovili svoje enote, medtem ko Avstrijci te možnosti niso imeli. Italijani so rešitev našli v tem da so enote dopolnjevali z rekovalescenti in pohodnimi bataljoni (Simić, 1996).

Na kraškem bojišču okrog planote Doberdob ni bilo premora med tretjo in četrto bitko, saj so mine in granate padale tudi vmesnem obdobju. Vrstili so se tudi napadi v manjšem obsegu. Na goriškem mostišču so Italijani poskušali osvojiti Sabotin, a so kmalu zaradi velikih žrtev odnehali. Tarča hudih napadov sta bila greben Kalvarija in vas Oslavje, saj je Italijanom 12. novembra posrečilo vdreti v avstro-ogrske položaje. Za protinapad so bili določeni Dalmatinci 37. polka pod poveljstvom polkovnika Brücknerja (enake enote kot v tretji ofenzivi). Zaradi neuspešnosti napadov in velikih izgub se je Cadorna 13. novembra odločil prekiniti napade na goriškem mostišču (Simić, 1996).

Tudi odsek pri Plavah so Italijani napadli istočasno kot goriško mostišče. Pri vasi Zagora so osvojili dele avstrijskih položajev in naslednji dan so jih Dunajčani 4. polka in Dalmatinci 22. polka od tam pregnali s protinapadom. Izkazali pa so se tudi v obrambi, saj so odbili vse italijanske napade.

Na kraškem odseku bojišča so Italijani začeli z množičnim in obsežnim napadom proti VII. korpusu. Po nekaj dneh so spremenili taktiko in začeli ozko napadati proti Šmihelu. Napadli so po severni strani, kjer pa so jim nasproti stali lovci ljubljanskega 7. in graškega 9. lovskega bataljona. Naslednji dan so Italijani zopet poskusili z enakim napadom in uspeli pridobiti celo nekaj sto metrov ozemlja. Napadli so odsek med Grižo in morjem, a so jih na odseku pri Griži zaustavili borci 26. štajerskega domobranskega polka. Takšno bojevanje je terjalo ogromno število žrtev na obeh straneh, vendar je Avstro-Ogrska vojake težje nadomeščala kot Italija. Izgube so Borojevića zelo skrbele, saj je VII. korpus od začetka tretje ofenzive na tem delu izgubil 31.000 mož. Avstro-ogrška vojska se je odločila poslati okrepitve z vzhodne fronte (eno divizijo in eno brigado). 17. novembra se je kljub visokim izgubam začela druga faza italijanskega napada. General Cadorna je obnovil napad na odseku od Sabotina do morja, poveljnikom enot pa je prepustil izbiro cilja. To je privedlo do niza nepovezanih, vendar močnih napadov, ki niso prinesli zelenega cilja (Simić, 1996).

Na goriškem odseku se je 18. novembra začelo topniško obstreljevanje. Italijani so načrtno začeli obstreljevati Gorico in ključne točke obrambe mostišča. 20. novembra je bilo v smeri napada pred Oslavjem zbranih kar 12 polkov. Vsa ta vojska se je pognala v napad in že dopoldan prodrla pri cerkvi v Oslavju. Na te položaje je ponoči 22. novembra prispel tudi ljubljanski 17. polk, ki se je imel možnost izkazati v zelo kratkem času. V protinapadu so skupaj z galicijskim 57. polkom ustavili in potisnili nazaj štiri italijanske bataljone. 25. novembra se je začela zadnja faza napada na goriško mostišče. Pred mostiščem so Italijani zbrali pet pehotnih divizij. Na pomoč so prišli tudi polki z odseka bojišča pri Plavah. Žal pa 27. novembra zbrano vojaštvo ni zadostovalo za doseg preboja frontne črte. V enem izmed protinapadov 17. polka so Italijani spet izgubili še zadnji del prej pridobljenega položaja pri koti 188. Kljub vsemu pa so Italijani 30. novembra v svoje roke dobili celotno vas Oslavje (Simić, 1996).

Četrta ofenziva je bila nov italijanski neuspeh. Napadalni načrti se glede na prejšnje bitke niso spremenili. Najvišji poveljniki so se držali preverjene taktike in v boj pošiljali vse večje in večje število vojakov. Avstro-ogrška stran je število svojih vojakov le stežka držala na približno enakem nivoju, saj je izgube težje nadomeščala. Z nastopom zime so se večje operacije prekinile, vsak dan pa je prihajalo do strelskih obračunov med obema stranema. Italijani so dnevno pošiljali večje število granat na položaje avstro-ogrške vojske. V četrti bitki je Italija izgubila 48.967 mož, od katerih je bilo 7.498 mrtvih, 33.956 ranjenih in 7.513 izginulih. Na

avstro-ogrski strani je bilo 3.895 mrtvih, 16.444 ranjenih in 5.052 izginulih. Vse skupaj je Avstro-Ogrska izgubila 25.381 mož (Simić, 1996).

6.10 PETA SOŠKA FRONTA (11. 3. 1916–16. 3. 1916)

Zavezniki so močno pritisnili na Italijo in Luigi Cadorna je bil prisiljen pripraviti novo ofenzivo. Italijani so na bojišče pripeljali ogromne količine vojaškega materiala, avstro-ogrsko stran pa je to zimsko prekinitvev izrabila predvsem za izboljšanje zaklonov, izdelavo kavern in seveda okrepitve v moštvu in v materialu. Italijani so mojstrsko zgradili svoje jarke in rove, v precejšnji meri so jih tudi betonirali, medtem ko Avstrijci takega razkošja niso imeli, ker jim je primanjkovalo tako materiala kot delovne sile. Res pa je, da je predvsem avstro-ogrsko vojska peto ofenzivo dočakala v precej boljšem stanju in pogojih za obrambo kot v prejšnjih ofenzivah.

Peta soška bitka ni bila v načrtih italijanske vojske in tudi ni bila izvedena, kot se za ofenzivo spodobi. Ofenziva ni imela enotnega cilja, niti ni bila enotno vodena. 21. februarja se je začela bitka pri Verdunu, ki se je razvila v eno največjih bitk prve svetovne vojne, zato so zavezniški poveljniki zahtevali od Italijanov, da čim prej začnejo novo ofenzivo proti Avstro-Ogrski in s tem povežejo čim več sil. Italijani so ofenzivo izvedli na dveh odsekih – 2. armada je napadala na območju Mrzlega vrha, 3. pa na območju Šmihela. Da Italijani ofenzive niso vzeli resno, nam pove tudi podatek, da so v tej bitki varčevali z granatami. Temu primeren je bil tudi rezultat, saj na fronti ni prišlo do nobenih sprememb. Izgube v tej bitki so bile proti izgubam v ostalih bitkah zanemarljive (Simić, 1996).

Avstrijci so peto soško bitko izkoristili za pripravno ofenzivo na Južni Tirolski. Ta napad ni del soške bitke, vendar je bila to ena od dveh ofenziv proti Italiji, ki jih je sprožila Avstro-Ogrska. Ta ofenziva je bila sprva zamišljena kot skupni nemško-avstro-ogrski projekt, vendar so Nemci zaradi bitke pri Verdunu sodelovanje odpovedali. Napad se je začel 15. maja in trajal do 4. junija. Žal pa je na ta dan na vzhodni fronti general Brusilov začel veliko ofenzivo, tako da so morali enote iz Južne Tirolske poslati na vzhod. V tej ofenzivi so sodelovale tudi slovenske enote, in sicer 17., 47., in 87. polk, 2. strelski, 26. domobranski polk in 7. lovski bataljon. Same priprave na ofenzivo so zahtevale veliko priprav in seveda enot. Tega se je dobro zavedal tudi Borojević, saj je že tako trhlo obrambno linijo moral oslabiti z odvzemom bojno preizkušenih enot. Omenjene premestitve je soška armada težko nadomestila, pomanjkanje mož so večinoma krpali z enotami, ki so bile tisti trenutek na voljo (Simić, 1996).

Obdobje med obema ofenzivama ni bilo nič bolj mirno. Neprestani italijanski napadi so precej izčrpali avstro-ogrsko vrsto. Na Krasu so konec junija avstro-ogrski vojaki izvedla plinski napad. Za ta napad so zbrali napadalne enote z različnih območij. V njem so sodelovali dalmatinski, ogrski redni, ogrski domobranski in avstrijski polki.

Ta napad je med Italijani terjal precej žrtev, saj naj bi v njem umrlo vsaj 6.000 italijanskih vojakov (Simić, 1996).

6.11 ŠESTA SOŠKA BITKA (4. 8. 1916–16. 8. 1916)

Avstro-ogrski vrhovni štab je bil po tirolski ofenzivi prepričan, da Italijani zaradi izgub na Tirolskem še nekaj časa ne bodo pričeli z novimi ofenzivami na Soči. Italijanski poveljniki so tirolsko bojišče jemali resneje in tja pošiljali okrepitve, a nadomeščanje izgub pri njih je bilo precej lažje kot pri Avstrijcih. Pozitiven učinek tirolske ofenzive je bil, da so Italijani na Tirolsko prestavili veliko enot, ki bi jih sicer lahko uporabili na soški fronti. S tem je prišlo do zamika načrtovane 6. ofenzive za skoraj dva meseca.

Italijanski napadi so se v šesti bitki osredotočili na Doberdobsko planoto in na goriško mostišče. Ofenziva je bila sicer predvidena že za junij, vendar jo je moral Cadorna zaradi avstro-ogrskega napada na Južnem Tirolskem prestaviti in tudi zmanjšati širino napadalnega odseka. Dve napadalni skupini naj bi sočasno napadli 6. avgusta. Severna skupina, VI. korpus s štirimi divizijami v prvi črti in dvema v rezervi naj bi pod poveljstvom generalporočnika Capella napadla med Sabotinom in koto 188. Južna skupina s tremi divizijami XIII. korpusa naj bi zasedla Šmihel. Za napad so Italijani pripravili izjemno močno topništvo; VI. korpus je razpolagal z 920 topovi in 390 minometi, XIII. korpus pa s 409 topovi in 210 minometi. VI. korpusu z 72 bataljoni je na 9 kilometrov dolgem goriškem mostišču nasproti stala avstro-ogrška 58. pehotna divizija, ki je premogla le dobrih 18 bataljonov, od katerih jih je bilo 10 črnovojniških. Topništvo je štelo 87 topov. Italijansko topništvo je 4. avgusta dopoldne začelo močno obstreljevati južni del Doberdobske planote. Popoldne so Italijani z demonstrativnim napadom dveh italijanskih divizij poskušali zavesti avstro-ogrsko poveljstvo, da bi težišče napada zopet prestavili na Doberdobsko planoto. Prvi napad je bil gladko odbit, v drugem pa so Italijani s težavo zasedli nekaj rovov pri Selcah in nad Tržičem, a so jih zvečer avstro-ogrski vojaki ponovno osvojili. Položaj se je kasneje umiril, toda 6. avgusta zjutraj se je začelo izjemno močno italijansko topniško obstreljevanje avstro-ogrskih položajev od Tolmina do morja (Simić, 1996).

Popoldne so usklajeno s pomikom topniškega ognja proti Sabotinu krenili 78. pehotni polk brigade Lupi di Toscana, III. bataljon 115. pehotnega polka brigade Treviso in III. bataljon 58. pehotnega polka brigade Abruzzi. Presenetili so vojake treh stotnij III. bataljona dalmatinskega 37. domobranskega polka, ki so v kavernah čakali na prenehanje peklenskega ognja in v pičlih 40 minutah zasedli Sabotin. Italijani so zajeli 1.200 avstro-ogrskih vojakov, sami pa so našteli 116 mrtvih, 853 ranjenih in 217 pogrešanih. Generalštabni polkovnik Badoglio, ki je poveljeval napadu na Sabotin, je bil za ta uspeh povišan v generalporočnika (Simić, 1996).

Na Doberdobski planoti se je isti dan razplamtel boj za Šmihel, ki ga je italijansko topništvo najprej več ur neusmiljeno obstreljevalo, nato pa so tri brigade 22. pehotne divizije brez večjih težav zasedle vrh Šmihela in vas Martinščina. V silovitem protinapadu so avstro-ogrski vojaki izgubljeno ozemlje delno pridobili nazaj, toda Italijani so 7. avgusta po 14 mesecih krvavih bojov končno le trdno stali na vrhu Šmihela (Simić, 1996).

Avstro-ogrške enote so v porušeni Gorici pod nenehnim obstreljevanjem močno opešale. Poveljnik Zeidler je 8. avgusta ukaz umik z desnega brega Soče. Italijani so tako Gorico zmagoslavno zasedli 9. avgusta 1916. Pred tem so avstro-ogrski vojaki pred umikom na levi breg z 930 kg eksploziva porušili glavni lok solkanskega železniškega mostu. General Borojević je spoznal, da je postal položaj avstro-ogrskih enot na Doberdobski planoti po umiku 58. divizije z mostišča na drugo obrambno črto vzhodno od Gorice nevzdržen, saj bi Italijani z napadom iz goriške ravnine proti jugu lahko odrezali celotno levo krilo soške armade. Zato je ukazal umik z Doberdobske planote (Simić, 1996).

Italijani so kasneje na celotnem območju 6. soške bitke (Plave, Zagora, Škabrijel, Rožna dolina, Vrtojba, Lokvica) poskušali prodreti še na avstro-ogrsko novo obrambno črto, ki še ni bila dovolj utrjena, vendar so znova preveč odlašali in uspehi so izostali. 17. avgusta opoldne je Cadorna dal ukaz za prenehanje ofenzive in 6. soška bitka se je končala.

Šesta soška ofenziva se je končala z neodločenim izidom. Na eni strani so Italijani zasedli Sabotin, celotno Doberdobsko planoto in Gorico. Za Italijane je bila zasedba Gorice kar velika zmaga. Tudi Avstro-Ogrska bila z izidom zadovoljna, saj so ob številčnem razmerju enot in topništva na bojišču nekako le preprečila popoln preboj fronte in italijanski sprehod proti Trstu. Italijani niso uspeli izkoristiti tega večjega taktičnega uspeha in ga spremeniti v strateškega. Če bi imeli pripravljene strateške rezerve, bi brez težav prodrli v Vipavsko dolino. V dveh tednih bojov je avstro-ogrška 5. armada izgubila kar 807 častnikov in 41.028 vojakov (3.719 mrtvih, 19.910 ranjenih, 13.829 izginulih in 4.377 obolelih), Italijani pa so v tej bitki izgubili 51.221 mož (6.310 mrtvih, 32.784 ranjenih in 12.127 izginulih) (Simić, 1996).

6.12 SEDMA SOŠKA FRONTA (14. 9. 1916–17. 9. 1916)

Prehiter zaključek šeste ofenzive je bila po mnenju mnogih velika napaka italijanskega vrhovnega štaba. Branilci so bili na pragu popolnega poraza, saj so bili popolnoma izčrpani. Rezerv ni bilo več, na frontni črti pa so bile enote popolnoma zdesetkane. Razmerje moči je bilo na strani Italijanov, saj so imeli na razpolago večje število bataljonov. Premoč pa se je videla predvsem v topništvu, saj je italijanska vojska razpolagala z 954 topovi in 586 minometi. Avstro-ogrška se je

temu lahko zoperstavila z 284 topovi in 255 minometi. Cadorna je takoj po končani šesti ofenzivi ukazal priprave na novo ofenzivo (Simić, 1996).

Prvotno je bil cilj ofenzive napad iz Gorice proti vzhodu. 25. avgusta je bil načrt spremenjen in tako je bilo težišče napada preneseno na Kras, od tam pa bi ogrožali avstro-ogrske enote pred Gorico in na Krasu. 14. septembra zjutraj se je začelo italijansko topniško obstreljevanje. Po devetih urah obstreljevanja avstro-ogrskih položajev pa so Italijani doživeli presenečenje, saj je avstro-ogrška vojska odgovorila z natančnim topniškim ognjem. Avstro-ogrsko topništvo je v šesti bitki močno varčevalo z strelivom, zato so ga imeli dovolj, da so odbili napade. Italijani so bili v prvem dnevu ofenzive relativno neuspešni, izjema je bila vzhodno od kote 212, kjer so vdrl v prvo obrambno linijo in praktično uničili 61. polk. Najhujši napadi so bili proti Gorjupi kupi (kota 144) nad Jamljami, ki so jo branili Čehi 102. polka. Njihov III. bataljon je bil že popolnoma izčrpan, ko so na njihovo srečo dobili okrepitev češke čete, s katero so stabilizirali položaj. Italijani tudi naslednji dan niso dosegli omembe vrednega uspeha, najhujši boji pa so znova potekali v okolici Doberdobskega jezera, na kotama 144 in 208. Napade pri Opatjem selu in severno od Lokvice, kjer sta se nahajala dva bataljona celjskega 87. polka in 96. karlovški polk, so enote odbile. 16. septembra je moral Borojević kljub pomislekom poslati okrepitev na južno krilo kraškega odseka. Do konca tretjega dne ofenzive so porabili že več kot polovico armadne rezerve. Italijanski alpini so za vsako ceno želeli priti na vrh Rombona, a so jim vojaki 4. bosansko-hercegoveškega polka to preprečili. 17. septembra se je vreme precej poslabšalo in na presenečenje vseh je Cadorna prekinil ofenzivo (Simić, 1996).

Sedma bitka je trajala le štiri dni, vendar pa so bile izgube glede na dolžino bitke ogromne. Italijani so v bitki izgubili 706 častnikov in 16.864 vojakov. Avstro-ogrška vojska pa je izgube ocenjevala na 15.000 ljudi, od tega so Italijani zajeli 111 častnikov in preko 4.000 vojakov (Simić, 1996).

6.13 OSMA SOŠKA BITKA (9. 10. 1916–12. 10. 1916)

Po koncu sedme ofenzive je Cadorna izdal povelje o utrjevanju osvojenih položajev ter pripravo na nadaljnje napade. Glavni cilji so bili vrhovi na severnem robu Kraške planote, Trstelj in Fajtji hrib. Napadalni načrt je predvideval štiri smeri napada. VIII. korpus 2. armade naj bi napadel na razširjenem severnem odseku med Vipavo in Šempetrom, XI. korpus s 46 bataljoni pa naj bi napadal proti Trstelju in Fajtjemu hribu, kar naj bi bila glavna smer napada. XIII. korpus naj bi napadel ob cesti Opatje selo–Kostanjevica, VII. korpus pa naj bi svoje napadalno delovanje usmeril južno od Jamelj. Avstro-Ogrska se je lahko 221 italijanskim bataljonom zoperstavila le z 101 bataljoni. Problem so predstavljali predvsem obrambni položaji, ki niso bili zadostno utrjeni. Topniška priprava se je začela že 30. septembra, topniška moč pa se je od 3. oktobra naprej izredno povečala. 7. oktobra so Italijani prvič napadli, vendar to še

ni bil začetek ofenzive. Šlo je za lokalne napade pri koti 208 in pri Novi vasi. 10. oktobra zjutraj pa se je začelo zares. Topniški ogenj je dosegel vrhunec popoldne tega dne, v napad pa so se podali tudi italijanski vojaki. Med Šempetrom in reko Vipavo so Italijani prodrli skoraj 700 metrov globoko, a so jih tam zaustavili galicijski polki 43. strelske divizije. Južneje, kjer je napadal XI. korpus, se je izkazal celjski 87. pehotni polk, saj na njegovem odseku ni bilo prodora. Na tretji smeri napada je prišlo do krize, saj so napadalci prebili obrambo madžarske 20. domobranske divizije, pri tem pa zajeli še 3.500 vojakov. Še večja katastrofa pa je grozila pri Gorjupi kupi (kota 144), saj so napadalci nepričakovano prebili fronto in grozili s prebojem od Brestoviškega Dola proti vzhodu. 102. češki polk je Avstro-Ogrsko delno rešil pred polomom. Poveljnik te enote nadporočnik Wandke je ukazal obrniti ogenj za 180 stopinj in streljati v hrbet Italijanom in s tem povzročil zmedo v italijanskih vrstah. V tem času pa se je začel tudi avstrijski protinapad, kar je na koncu Italijane potisnilo nazaj na izhodiščne položaje (Simić, 1996).

Tega dne zvečer je bila obramba v težavah, saj rezerv ni bilo na razpolago. Kljub temu je noč minila mirno. V tem času se je začel protinapad celjskega 87. polka z namenom pridobitve izgubljenega ozemlja, a je bil le delno uspešen. Na odseku, kjer je prejšnji dan 20. divizija madžarskega domobranstva izgubila ozemlje, je s pomočjo Romunov in Madžarov 21. domobranskega polka prešel v protinapad. Istočasno so Italijani začeli svoj napad, tako da so na odprtem terenu zatrli protinapad avstro-ogrskih sil in prodrli skoraj kilometer in pol v globino. Za avstro-ogrsko obrambo je bila na tem odseku ključnega pomena kota 208. To so Italijani ves dan zagrizeno napadali, vendar so branilci napade zdržali. Boji so potekali tudi zahodno od Lokvice, kjer so bili v obrambi I. bataljon 47. Mariborskega polka, nemško-slovenski 9. lovski bataljon in ogrsko-romunsko-nemški II. bataljon 2. strelskega polka. Severno od njih so se Štajerci 87. polka morali umakniti s položajev. Avstro-ogrski glavni štab je sicer pripravljaval protinapade. Zaradi primanjkovalja vojakov se je Borojevič odločil, da vse sile usmeri v obrambo. 12. oktobra so Italijani kazali prve znake popuščanja. Še vedno so napadali, vendar ne več tako organizirano in sunkovito kot v prvih dveh dneh (Simić, 1996).

Po koncu osme ofenzive nobena stran ni bila zadovoljna z izidom. Italijani so dosegli skromen taktični uspeh, a za to plačali visoko ceno izgub. Avstro-Ogrska se pa je poleg izgube ozemlja srečevala tudi s problemom krpanja lukenj v obrambi, saj jim je močno primanjkovalo rezerv. V tej ofenzivi velja izpostaviti ogrsko 20. domobransko divizijo; na njenem sektorju je namreč prihajalo do največjih italijanskih prodorov. Italijani so za skromen uspeh plačali velik davek, saj so v tej bitki izgubili preko 20.000 vojakov. Tudi Avstro-Ogrska je izgubila več kot 20.000 vojakov, od tega je bilo zajetih 7.965 vojakov in 254 častnikov (Simić, 1996).

6.14 DEVETA SOŠKA BITKA (31. 10. 1916–4. 11. 1916)

Deveta soška ofenziva naj bi se začela že v drugi polovici oktobra, vendar se je zaradi slabega vremena začela šele 31. oktobra 1916. Za razliko od prejšnjih ofenziv so se Italijani odločili za izjemno silovito in kratko topniško predpripravo. Najprej so močno obstreljevali avstro-ogrske položaje, za tem pa napadli še s pehoto. Napada niso izvedli s polno silo, vendar se je to zgodilo 1. novembra. Težišče napada je bilo na Krasu, saj je italijanski vrhovni štab ocenil, da so branilci tam najbolj ranljivi in so možnosti za uspeh največje. Smeri napadov so bile zelo podobne tistim v osmi ofenzivi. 2. armada je napadala med Šempetrom in Vipavo. Na severnem robu Krasa je prišlo do krize, saj so Avstrijci 2. in 21. domobranskega polka popustili in tako napadalcu odprli skoraj tri kilometre široko vrzel od Cerja (343 m) do ceste Opatje selo–Kostanjevica. Ljubljanski 2. gorski strelski polk, ki je bil na položajih južno od te ceste, se je zaradi tega moral umakniti na nove položaje pred zaselek Hudi Log, kjer se je v kasnejših ponavljajočih napadih zelo izkazal, saj obramba na tem odseku ni popustila (Simić, 1996).

Avstro-ogrsko poveljstvo je bilo pred hudo dilemo, saj niso vedeli ali organizirati takojšnji protinapad ali pa se umakniti na obrambno linijo. Odločili so se za protinapad, čeprav niso zbrali vseh enajstih bataljonov, saj so bili trije bataljoni skupine Schenk tako zaposleni z obrambnimi boji. V protinapad je šlo osem bataljonov 28. divizije. Prodrli so do Pečine na koti 308, a so jih od tam Italijani spet pregnali in za povrh zasedli še Fajtji hrib. Iste enote so 3. novembra napadle še Veliki vrh (463 m) in ga tudi zasedle. Veliki vrh je bil ključnega pomena za obrambo, njegovo zavzetje pa bi pomenilo padec utrjene linije do Kostanjevice. Poveljnik IV. bataljona 61. pehotnega polka je takoj krenil v odločen protinapad in osvojil vrh ter z akcijo zajel preko 500 italijanskih vojakov. Avstro-ogrsko poveljstvo se je kljub vsem izgubam trudilo izvesti protinapad na odseku, kjer je bilo izgubljenega največ ozemlja (med Biljami in Hudim Logom). 4. novembra so Italijani še poskušali prodreti proti jugu, kjer so s tremi divizijami napadli na odseku med Hudim Logom in Jamljami. Obramba je vzdržala in ponovno se je izkazal ljubljanski 2. gorski strelski polk. Po teh napadih se je vreme znova poslabšalo in Cadorna je ofenzivo ustavil (Simić, 1996).

Deveta ofenziva je bila že tretja po vrsti, ko so napadalci branilce spravili na kolena in potem v ključnem trenutku ustavili napade. Italijani so spet dosegli taktični uspeh, za strateško odločitev pa jim je zmanjkalo tako moči kot poguma. Izgube so bile na obeh straneh strahotne. Italijani so izgubili okrog 29.000 mož, podobno tudi avstro-ogrska stran, med izgube pa štejemo padle, ranjene, bolne in pogrešane (Simić, 1996).

6.15 DESETA SOŠKA BITKA (12. 5. 1917–5. 6. 1917)

Obe strani sta izkoristili čas med dolgim zimskim premorom po svojih najboljših močeh. Italijani so število vojakov povečali z vpoklicem novih nabornikov. Avstro-Ogrska pa je utrjevala frontno črto z kopanjem kavern in dopolnjevale obstoječe enote, saj niso mogli prepeljati novih enot. Koristila jim je tudi revolucija v Rusiji in ruski izstop iz vojne, kar je omogočilo prevoz številnih enot na soško fronto. Številčno razmerje enot je bilo močno v korist Italijanov, saj so imeli skupaj kar 850 bataljonov. Avstro-ogrška vojska se je temu lahko zoperstavila z 276 bataljoni, v rezervi pa so imeli še 4 divizije na Krasu ter 17 bataljonov v okolici reke Idrijce. Priprave na ofenzivo so se na italijanski strani začele že marca. Napadalni odsek je bil tokrat širok skoraj 50 kilometrov. 3. armada naj bi napadala na Krasu, enote Goriške cone pa do Ajbe (severno od Kanala). Napad naj bi potekal v treh fazah. Najprej bi sledilo topniško obstreljevanje (od Ajbe do morja), nato pa bi prva napadla Goriška cona. Glavni del napada je pripadel 3. armadi na Krasu, kjer naj bi dosegli odločilni prodor. Napad naj bi se začel kasneje kot tisti v Goriški coni, z namenom, da bi avstro-ogrška stran svoje rezerve premestila na goriški odsek in bi jim potemtakem manjkale na Krasu. V deseti ofenzivi so se prvič v večjem številu začeli pojavljati italijanski prebežniki, kar je bilo pokazatelj dejstva, da v italijanski vojski ni vse tako, kot bi moralo biti. Italijanski vojaki so imeli nesmiselne vojne dovolj, zato se je pojavilo vse večje število prebežnikov. Prebežniki so s seboj prinesli dovolj informacij, tako da je avstro-ogrška vojska odsek na Banjšicah, kjer je bila šibka točka obrambe, uspela še pravočasno okrepiti (Simić, 1996).

12. maja zjutraj se je končalo skoraj polletno zatišje na soški fronti. Po dveh dneh in pol topniškega obstreljevanja je napadla italijanska pehota. Na odseku pri Plavah je spopad sprva potekal ugodno za branilce, saj so zavrnili napad na koto 383. Pozno ponoči so Italijani zavzeli Sveto goro, kjer so zajeli Čehe in Avstrijce III. bataljona 25. črnovojniškega polka. Poveljnik brigade Campobasso se je ukazal o frontalnem napadu delno uprli in poslal en bataljon po zaraščenih zahodnih pobočjih. Branilci, ki so bili osredotočeni na frontalni napad, tega bataljona niso opazili, tako da so se Italijani neopazno prikradli na vrh in tam po kratkem boju premagali branilce. Kasneje pa so avstrijske korpusne rezerve in 106. črnovojniška brigada premagale Italijane na vrhu ter osvobodile ujetnike, tako da je bil vrh znova v avstro-ogrskih rokah. Položaj na območju med koto 383 in Sveto goro je bil za branilce zelo težak, saj je bila frontna črta pri Zagori in Zagomili prebita. Avstro-ogrške sile so se umaknile na greben Kuka, kamor so bile poslani okrepitve (dva bataljona dalmatinskega 37. polka in 31. črnovojniški polk). 16. maja dopoldne so se Italijani prebili na vrh Kuka. Protinapad je pripravil ogrski 6. črnovojniški polk in vrh je bil ponovno osvojen. Že naslednjo noč so Italijani nekajkrat napadli vrh Kuk, a je 6. črnovojniški polk skupaj z dvema bataljonoma Dalmatincev vedno znova prešel v protinapad. 17. maja so Italijani prebili obrambo in se povzpeli na vrh Kuka. Avstro-ogrška stran je načrtovala nadaljnje protinapade, a so jih zaradi izčrpanosti

preklicali. Italijani so želeli zavzeti vrh Vodice, ki so ga močno napadali ves dan 18. maja, a jim ga ni uspelo zavzeti. Ogrski 32. pehotnega polka so jih s protinapadom vsakič znova pregnali nazaj na izhodiščne položaje. 20. maja so Italijani spet napadli, tokrat Sveto goro, vendar neuspešno. Po teh napadih je na fronti zavladalo relativno zatišje, boji pa so se nadaljevali 23. maja, ko so Italijani ponovno napadli med Vodici in Sveto goro, a so bili vsi napadi zavrženi (Simić, 1996).

23. maja se je na Krasu začela druga faza bojov desete ofenzive. Napad naj bi se po načrtu moral začeti že 18. maja, a so ga prestavili zaradi slabega vremena. V prvem napadalnem valu so Italijani prebili obrambo 41. pehotne divizije in zasedli vas Kostanjevico, vendar so si jo branilci do večera priborili nazaj. Hujši napadi so bili na odseku XXIII. korpusa, kjer so Italijani pri Lukatiču povsem razbili češko-avstrijski 98. pehotni polk, kasneje pa še povsem madžarski 38. polk pri Jamljah. Z dobrima prodoroma so obkolili III. in IV. bataljon madžarskega 68. polka ter III. bataljon 38. polka in jih zajeli. To je Italijanom odprlo skoraj 2 kilometra široko vrzel, ki so jo branilci komajda zakrpali. Na frontni črti je vladala popolna zmeda, saj zaradi dima in prahu Avstro-ogrski poveljniki niso imeli pregleda nad bojiščem in tako niso vedeli, kaj se z njihovimi enotami dogaja. Do vseh enot so prihajali ukazi, da morajo brezpogojno braniti zadnjo obrambno črto pred Grmado. Zadnja črta je potekala od Devina, po zahodnem pobočju Grmade, vzhodno od Sel na Krasu do Kostanjevice. Kljub kaotičnemu stanju pa so obrambno črto dobro branili. Večje težave za branilce so se pojavile na obrambni črti od izliva Timava prek hriba Flondar, Korit na Krasu do Kostanjevice. 24. maja so povsod na Krasu potekali hudi boji, na koncu dneva pa so branilci še vedno držali obrambno črto 1c. Najhuje je bilo pri Kostanjevici, kjer so branilci zavržili kar devet napadov. Branilci na odseku XXIII. korpusa od Kostanjevice do morja so bili tako močno oslabiljeni, da so jim bile poslani rezerve iz sosednjega VII. korpusa. Hudi spopadi so trajali do 27. maja, ko so italijanski napadi popustili. Najbolj pa je presenetila brigada Puglia, ki je na obali zasedla koto 28 in se po tem uspehu vdala. To je bilo resno opozorilo italijanskemu poveljstvu, da so italijanski vojaki naveličani dolge vojne in neuspeha (Simić, 1996).

Avstro-ogrski stran je bila v težkem položaju, saj je bilo do Grmade (zadnja linija obrambe pred Trstom) le še dober kilometer in pol, kar je pomenilo predvsem, da so italijanske prednje linije že v mrtvem kotu topništva in bi jih lahko dosegle le havbice in minometi. Zato se je avstro-ogrsko poveljstvo odločilo za protinapad. 4. junija zjutraj se je po štiridesetminutni topniški pripravi začel protinapad v dveh smereh. V prvi smeri je napadla 12. gorska brigada pri Medji vasi, v drugi smeri pa sočasno druga skupina, ki jo je sestavljal 28. češki polk iz Prage. Protinapad je bil uspešen in branilci so se tako spet utrdili na drugi obrambni liniji od Timava do Kostanjevice (Simić, 1996).

Za razliko od večine prejšnjih ofenziv se ta ni končala s prenehanjem italijanskih napadov, temveč z avstro-ogrsko ofenzivo. Pozitivni rezultat desete soške ofenzive

je bil bolj na strani Italijanov. Avstro-ogrsko vojska je zadržala napad in strateški preboj, vendar je italijanska vojska vseeno pridobila skoraj dva kilometra ozemlja na južnem odseku Krasa ter Kuk in koto 383 nad Plavami. To jim je dalo dobro izhodišče za naslednjo ofenzivo. V deseti bitki so bile izgube nekajkrat večje kot v prejšnjih bitkah. Italijanska vojska je imela 36.000 mrtvih, 96.000 ranjenih in 27.000 zajetih mož. Avstro-ogrsko vojska je naštel 7.300 mrtvih, 45.000 ranjenih in 23.400 zajetih mož, kar je skupaj 46 % soške armade. Preseneča tudi veliko število izgub na strani italijanskih vojakov, kar nakazuje na njihovo vdajo. Italijanski vojaki so bili zaradi tolikšnih izgub prizadeti in tako so se v italijanski vojski začeli upori (Simić, 1996).

6.16 ENAJSTA SOŠKA BITKA (17. 8. 1917–15. 9. 1917)

Dva meseca po koncu desete soške bitke se je že napovedovala nova bitka. V začetku avgusta se je povečevala dejavnost italijanskega letalstva. 2. in 3. avgusta je 36 letal bombardiralo Pulj, ki je bilo v tistem času pomembno avstro-ogrsko vojno oporišče. 14. avgusta so se povečevali napadi italijanskega letalstva in topništva v zaledju fronte. Uničevali so avstro-ogrške topniške položaje, skladišča, ceste, zbirališča rezerv in poveljstva. Po deseti ofenzivi na Soči je bil italijanski vrhovni štab prepričan, da je nasprotnik na kolenih in da jim bo naslednji preboj prinesel tako želeni Trst. Dva meseca in pol premora sta bolj koristila Italijanom, saj so na Soči zbrali največjo vojsko do tedaj. Za bitko so zbrali 51 pehotnih divizij ter dve in pol konjeniški diviziji, kar je skupno znašalo 567 bataljonov. Pehoto je podpiralo 1.282 lahkih, 2.148 srednjih in 1.752 težkih topov in minometov. Avstro-ogrsko vojska zaradi bitke na vzhodni fronti ni dobila ustreznih okrepitev, tako da je bila močnejša samo za tri divizije. Borojevič je razpolagal z 249 bataljoni (20,5 divizij), 1.113 lahkimi, 357 srednjimi in 56 težkimi topovi (Simić, 1996).

Cilji napada te ofenzive so bili splošni. 3. armada je imela za cilj osvojitve Krasa, 2. armada pa Banjšic in Trnovskega gozda. Zaradi splošnosti ciljev je general Capello ukaz razumel po svoje in za primarni cilj svoje 2. armade postavil osvojitve tolminskega mostišča, čeprav so bili tam predvideni le demonstrativni napadi. Obe smeri sta z napadom pričeli sočasno. Že pred napadom so Italijani skrbno pripravili vse potrebno za prečkanje Soče. Napad je sprva na območju med Desklami in Ročinjem, kjer sta na levi breg Soče prešli dve popolni diviziji, dobro potekal. Na tem odseku je bil v obrambi 28. praški polk. Na pomoč je iz rezerve prišel češki 8. strelski polk, a je protinapad propadel zaradi hudega italijanskega obstreljevanja. Obramba je bila zaradi močnega obstreljevanja praktično nepovezana, zlasti v komunikaciji. Ponoči sta prispela še dva bataljona 77. pehotnega polka, a ju poveljstvo ni poslalo v protinapad, temveč postavilo v obrambo ob cesti Humarje–Kanalski Vrh (Simić, 1996).

Med Gorico in morjem se je napad začel enako kot pri Plavah. Napad med Vipavo in Kostanjevico je bil gladko odbit, saj je imel VII. korpus tam zelo dobre obrambne položaje. Južno od Kostanjevice pa teh položajev ni bilo ali pa so bili le zasilni, tako da so Italijani pri zaselku Veršič prebili obrambo. Ta napad so branilci do večera komajda zaustavili z divizijskimi rezervami pri Stari Loki. Proti večeru je bilo jasno, da je težišče italijanskega napada na Krasu, a so kljub temu 24. diviziji poslali še češki odsek 36. strelskega polka. 20. avgusta zjutraj je 24. divizija na Banjšicah poskušala preiti v protinapad, a ji je italijansko topništvo to preprečilo. Na poti so sicer bile okrepitve v obliki 73. divizije, ki pa je bila še precej oddaljena od Banjšic. Fronta se je do večera 22. avgusta zlomila in Italijani so prodrli do zaselka Bate na Banjšicah. Naslednji dan je Borojević predlagal umik na rob Banjšic, branili naj bi le Lomsko planoto, ki je bila zaledje tolminskega mostišča. To je bilo ključnega pomena, saj je bila ohranitev mostišča nujna za načrtovano ofenzivo. Izkazalo se je, da je že naslednji dan prišlo povelje za umik na novo obrambno črto. Borojevićeva ideja o prepustitvi Banjšic se je Italijanom zdela dobra. Italijanom pri napredovanju njihovo topništvo ni sledilo, saj je moralo najprej priti preko Soče. V noči z 23. na 24. avgust so se avstro-ogrski vojaki umaknili na novo obrambno linijo, ki je tekla po črti Log–Hoje–Ščur–Murovci–Zgorelec–Podlaka–Zagorje. To je pomenilo, da so se avstro-ogrške enote za kar tri kilometre umaknile proti vzhodu. Srečno naključje je hotelo, da so bili Italijani tako zmedeni, da naslednji dan, ko so napadli prazne položaje, tega avstrijskega umika proti vzhodnemu delu Banjšic niso znali izkoristiti. Po tem umiku so Italijani obstreljevali le še severni in južni lok Banjšic, in sicer Mali vrh nad Logom ter zlasti Škabrijel, kamor se je počasi prenašalo težišče ofenzive (Simić, 1996).

Na odseku VII. korpusa, med Biljami in južno od Kostanjevice, je prišlo do hudih napadov, v katerih se je izkazal zlasti ljubljanski 2. gorski strelski polk, ki je ustavil preboj na desnem krilu 44. strelske divizije pri Hudem Logu. Na odseku XXIII. korpusa pa je bilo stanje bolj kritično, saj je druga obrambna linija postala kar stalna linija. Italijani so pritiskali v valovih in položaj zahodno od Grmade je postal ključen. Vrh so branili vojaki 63. pehotnega polka, ki je bil zaslužen, da je vrh ostal v rokah branilcev. Zasluga za to, da je Fajtji hrib ostal v avstro-ogrskih rokah, gre predvsem madžarskim polkom 17. divizije, ki so odbili vse napade na ta strateško pomembni hrib. 22. avgusta je na presenečenje vseh Cadorna prekinil ofenzivo na Krasu in enotam 3. armade ukazal, naj se utrdijo (Simić, 1996).

Škabrijel je postal primarni cilj tega dela ofenzive, saj je postal zadnji branik Vipavske doline in njegova obramba je bila nujna. Škabrijel zapira prehod v Vipavsko dolino in naprej v Ljubljansko kotlino. Škabrijel je branila 18. pehotna brigada. Italijani so po zavzetju Svete gore ves topniški ogenj tega sektorja usmerili na Škabrijel. Nanj je streljalo več kot 700 topov in nekaj sto minometov. Strelski jarki na hribu niso bili dovolj dobri za tako intenzivno obstreljevanje, kavern pa tudi ni bilo dovolj za vse enote, tako da so bili vojaki izpostavljeni hudemu ognju. 29. avgusta

so Italijani najprej napadli Mali vrh pod Škabrijelom in ga zavzeli. Na njem se niso mogli obdržati, saj so jih s protinapadom pregnali Štajerci 87. polka. Naslednji dan je s protinapadom poizkusil I. bataljon romunskega 50. polka vendar je protinapad spodletel. Nekaj kasneje sta na pomoč prispela še II. in III. bataljon 50. polka, a izgubljenega ozemlja branilci kljub temu niso uspeli dobili nazaj (Simić, 1996).

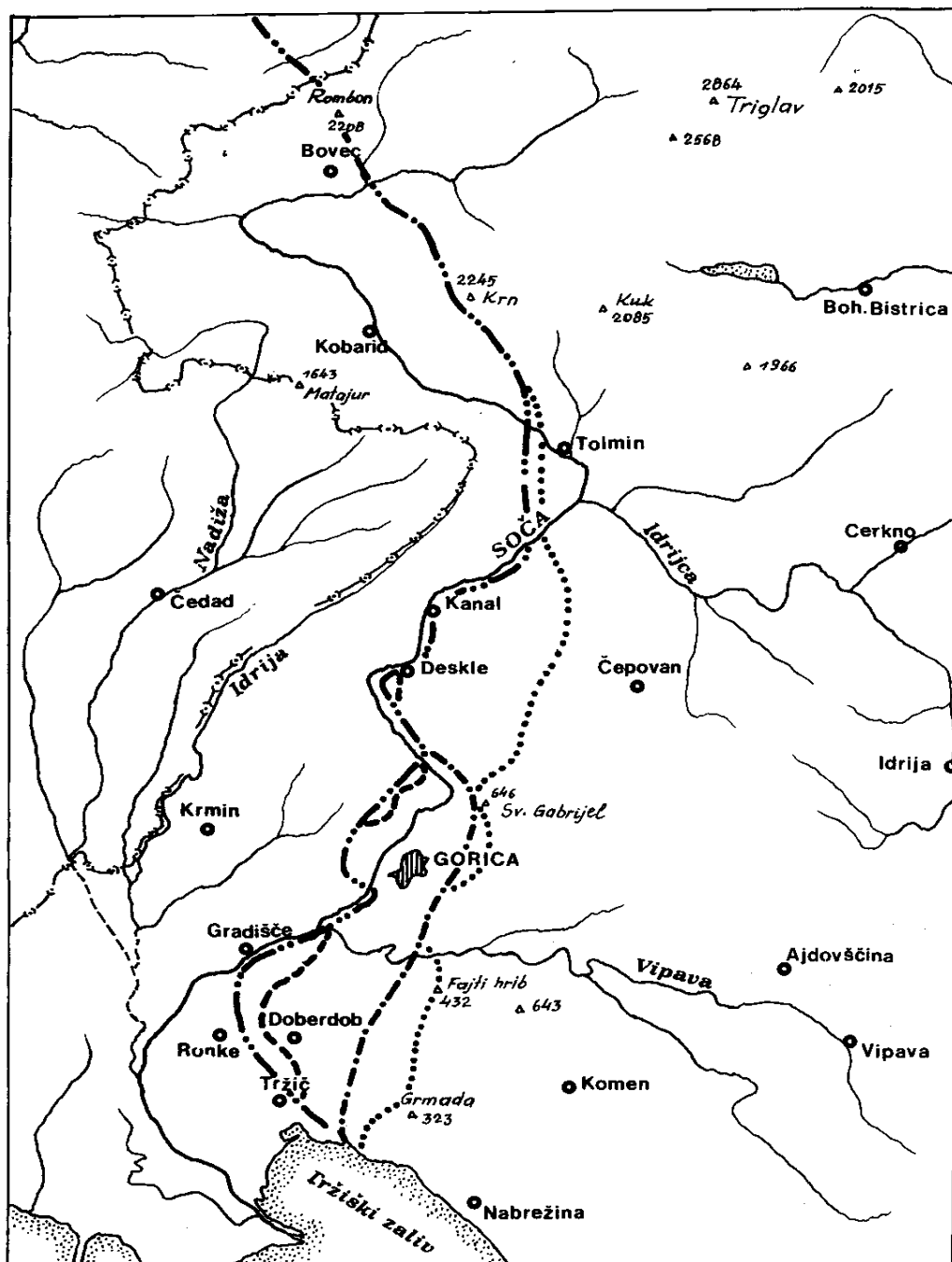
Po nekajdnevnih bojih je imel 87. celjski polk le še 185 vojakov in je nujno potreboval zamenjavo. Zato so v naglici s Krasa odpoklicali ljubljanski 2. gorski strelski polk, s tiolskega bojišča pa v celoti avstrijski 14. polk. V avstro-ogrskem poveljstvu so zaradi zatišja, nastalega po 2. septembru, na hitro zamenjali 87. polk z dvema črnovojniškima polkoma. Italijanski napad je prišel že naslednje jutro in branilci, ki še niso bili pripravljeni na boj, so bili poraženi. Takoj je sledil protinapad Čehov 25. črnovojniškega polka in okoli poldneva je bil vrh Škabrijela spet v rokah branilcev. Proti večeru so prispeli tudi ljubljanski gorski strelci (Simić, 1996).

5. septembra je sledil nov protinapad avstro-ogrskih vojakov, saj je bil Mali vrh še vedno v italijanskih rokah. Zaradi hudih izgub se je general Capello poslužil nove taktike. Ukazal je topniško obstreljevanje Škabrijela v taki meri, da je doseglo največjo gostoto v celotnem obstoju soške fronte. Obstreljevanje je trajalo kar tri dni (med 8. in 11. septembrom). Italijani so se nato podali v napad, ki pa je na presenečenje napadalcev propadel. Branilci so se pognali iz kavern in zaklonov, ter napadalce pognali nazaj. Enako usodo so doživeli napadi v naslednjih dneh. Bojevanje je potekalo v valovih. 106. črnovojniška divizija je bila na vzhodnem robu Škabrijela zaposlena z težkimi obrambnimi nalogami, sočasno pa je potekal napad 14. polka na zahodnem robu proti Malemu vrhu. 13. septembra so boji na Škabrijelu ponehali. Bitko za ta vrh lahko brez dvoma označimo kot veliko zmago branilcev. Padeč Škabrijela bi pomenil konec goriškega dela fronte in odprto pot proti Ljubljani. Na dveh kvadratnih kilometrih bojišča na Škabrijelu je padlo 25.000 italijanskih in 15.000 avstro-ogrskih vojakov (Simić, 1996).

V času bojev za Škabrijel pa kraški odsek ni miroval. Strateški položaj je narekoval branilcem, da so se odločili za protinapad večjih razsežnosti, saj so bili položaji pred Grmado preblizu za topove, ki so streljali prek linije in so morali frontno črto popraviti. Zato so pripravili protinapad, v katerem so sodelovali dve diviziji in dva polka. 4. septembra zjutraj se je začela silovita topniška priprava za napad. V napad pri Štivanu so krenili Romuni, Avstrijci, Madžari in Slovenci. Protinapad je prinesel izboljšanje taktičnega položaja za branilce, ni pa bistveno spremenil poteka same bitke (Simić, 1996).

Enajsta ofenziva je pomenila taktični uspeh za Italijane in strateški uspeh za Avstrijce. Italijani so zasedli del Banjšic. Na Krasu niso dosegli nobenega uspeha, celo izgubili so nekaj ozemlja. Največji uspeh branilcev je predstavljala obramba Škabrijela, ki je bil dejansko zadnji branik na poti v Vipavsko dolino in proti Ljubljani.

Enajsta italijanska ofenzivo je bila enaka prejšnjim. Napačna uporaba rezerv in pomanjkanje zaupanja v zmožnosti lastne vojske so bile ključne težave italijanske vojske. Na drugi strani je avstro-ogrsko vojska z velikim primanjkljajem v ljudeh in materialu zdržala vse napade z minimalnimi izgubami ozemlja. V tej bitki je bila poraba streliva ogromna, saj so Italijani porabili skoraj tri milijone granat, branilci pa malo manj kot 2 (1,8) milijona granat. Kako se je skozi bitke povečevala topniška moč, nam pove podatek, da je bilo v prvi bitki na strani avstro-ogrsko izstreljenih 55.000 granat. V sedemindvajsetih dneh enajste soške bitke je padlo več kot 40.000 in bilo ranjenih 108.000 italijanskih vojakov. V avstro-ogrski vojski so bile izgube nekoliko manjše, saj je bilo mrtvih 10.000, ranjenih 45.000, obolelih 20.000 in pogrešanih 30.000 vojakov. Enajsta soška bitka je bila najbolj krvava med soškimi bitkami in hkrati tudi najbolj krvav spopad na slovenskih tleh (Simić, 1996).

- · — · — junij 1915, pred 1. Soško bitko – Juni 1915, vor 1. Isonzoschlacht
- - - - - december 1915, po 4. Soški bitki – Dezember 1915, nach 4. Isonzoschlacht
- · - · - · avgust 1916, po 6. Soški bitki – August 1916, nach 6. Isonzoschlacht
- · · · · september 1917, po 11. Soški bitki – September 1917, nach 11. Isonzoschlacht

Slika 10: Potek fronte od 1. do 11. bitke

6.17 DVANAJSTA SOŠKA BITKA (24. 10. 1917–27. 10. 1917)

V drugi polovici leta 1917 je položaj na avstrijski strani soške fronte postal izredno kritičen. Italijani so s svojimi enajstimi ofenzivami izčrpali avstrijske branilce na levem bregu Soče. Poleg velikih izgub ljudi in materiala so se pojavile tudi težave v sami Avstro-Ogrski monarhiji. Ljudje so bili po treh letih bojevanja naveličani vojne, svoje pa je dodalo tudi pomanjkanje hrane in težnje po odcepitvi nekaterih delov monarhije. Cesar Karel I., ki je nasledil cesarja Franca Jožefa, in poveljnik avstrijskega generalštaba sta se odločila, da bosta za pomoč zaprosila Nemce. Nemci so vedeli, da je položaj v Avstro-Ogrski kritičen. Če bi prišlo do preboja soške fronte, bi se avstrijska vojska sesula, s čimer bi bila ogrožena tudi Nemčija. Nemci so se po tehtnem razmisleku odločili pomagati Avstro-Ogrski in na južno bojišče poslali generale, da izdelajo načrt za ofenzivo. Ofenzivo so najprej načrtovali na južnotirolskem odseku fronte, vendar so zaradi zahtevnosti terena te načrte kmalu opustili. Po dolgem iskanju primerne lokacije so se odločili, da bo ofenziva potekala v Soški dolini, točneje med Bovcem in Tolminom. Ofenzivo so poimenovali Zvestoba v orožju (Waffentreue) (Simić, 1996).

Načrt napada je bil izdelan 12. 9. 1917. Izvedla pa naj bi ga 14. nemška armada, v kateri je bilo osem avstro-ogrskih in sedem nemških divizij.

Armada je bila razdeljena na štiri korpuse:

- I. avstro-ogrski korpus (skupina Krauss),
- III. bavarski korpus (skupina Stein),
- II. pruski korpus (skupina Berrer),
- XV. avstro-ogrski korpus (skupina Scotti).

I. korpus je imel nalogo zasesti črto med Skutnikom in Kobariškim Stolom nad dolino reke Učje zahodno od Žage in nato napredovati proti Čenti (Tercentu) in Tilmentu. Njegova naloga je bila izvesti napad tudi z Rombona proti prelazu Prevala ter pomoč III. korpusu, ki je napadel v smeri proti Kobaridu. II. korpus naj bi iz smeri Tolmina zasedel vrh Ježa na Kolovratu ter napredoval proti Sv. Martinu. Alpski korpus je imel nalogo napasti hribe nad Tolminom in tako zaščititi enote, ki bi napredovale proti Kobaridu. Štab armade je imel sedež v Kranju. Poveljnik armade je bil general Otto von Below, načelnik štaba pa Konrad Krafft von Dellmensinge. Poveljstvo celotne fronte proti Italiji pa je bilo nameščeno v Mariboru. Avstrijski sestavi 14. armade je poveljeval general Alfred Krauss. Ta si je za svoj sedež izbral Kranjsko Goro, ko pa se je približeval dan ofenzive, je svoje poveljstvo premaknil bliže fronti (Simić, 1996).

Priprave na ofenzivo so bile temeljite. Poveljniki so si pred napadom podrobno ogledali fronto in izdelali posebne karte in načrte za napada. Prevoz čet in materiala v bližino bojišča se je začel v drugi polovici septembra in je trajal vse do začetka

ofenzive. Enote so bile razporejene v vseh večjih krajih okoli bojišča (Beljak, Celovec, Kranjska Gora, Ljubljana, Jesenice, Kranj, Bohinj ...); na območje bojišča so jih preselili le nekaj dni pred ofenzivo. Za prevoz čet in materiala so potrebovali okoli 2.400 vlakov. Skupna moč 14. armade je štela 123 bataljonov z okoli 100.000 vojaki, 1.739 topov, 420 minometov in 10 letalskih eskadrilj. Velik problem je predstavljalo razmeščanje težkih topov in granat po hribih. Premike je dodatno oviralo slabo vreme, zaradi katerega je mnogo vojakov zbolelo, še preden je prišlo na fronto. Za vsak top je bilo predvidenih 1000 granat, za težje topove pa 800; 15 % vseh granat na bojišču je bilo plinskih. Prevoz materiala in vojakov na bojišče je potekal preko prelazov Vršič in Predel, skozi rabeljski rudnik in z bohinjsko železnico po Baški grapi skoraj do Tolmina. Zaradi slabega vremena je dostava materiala in čet zakasnila, zato so ofenzivo, ki je bila načrtovana za 22. 10., prestavili najprej na 23. 10. in nato na 24. 10. 1917 (Simić, 1996).

Italijani so bili vojaško bistveno močnejši od Avstrijcev in Nemcev. Od Bovca do morja so imeli razporejenih 41 divizij s 3.626 topovi. Na večer pred napadom je nasproti 14. armadi stal del italijanske 2. armade pod poveljstvom generalporočnika Luigija Capella, ki je v 6. soški bitki zaslovel z zasedbo Gorice, v enajsti pa z uspešnim prodorom na Banjščice. Po 10. in 11. soški bitki Italijani niso imeli izdelane nikakršne obrambne strategije, kljub vedenju, da se približuje ofenziva. Italijanski poveljniki so začeli sumiti, da Avstrijci pripravljajo ofenzivo, ko so ti 14. septembra zaprli avstrijsko-švicarsko mejo. Tridesetega septembra je bilo italijansko poveljstvo obveščeno o prisotnosti nemških častnikov na tolminskem odseku in prihodu nemških enot v Grahovo ob Bači. Drugega oktobra je obveščevalna služba javila prihod nemških enot v Ljubljano in Tolmin. Kljub vsem opozorilom, da se bo napad zgodil v bližnji prihodnosti v Zgornjem Posočju, je bil Cadorna prepričan, da bo do napada prišlo na Banjšicah, zato je večino topov ter enot premestil tja. Cadorno o smeri napada niso prepričali niti načrti niti dokument prebeglih avstrijskih vojakov in častnikov. Dva dni pred ofenzivo je bojišče obiskal sam italijanski kralj in se na lastne oči prepričal o pripravljenosti italijanske vojske. Triindvajsetega oktobra je bil s prisluškovanjem znan tudi čas napada, toda vse, kar so še lahko storili, je bilo topniško obstreljevanje sovražnika, ki pa so ga zaradi pomanjkanja granat kmalu prekinili. Italijani so imeli v Zgornjem Posočju tri obrambne črte. Prvo so imenovali »linea di occupazione avanzata« in je bila slabo utrjena, zasedena s četami in branjena, ni pa bila prilagojena terenu, saj je bila pridobljena v boju. Druga in tretja obrambna linija, imenovani »linea di resistenza ed oltranza« in »linea di armata«, pa sta bili na izredno dobrem obrambnem položaju ter tudi dobro utrjeni, vendar nista bili polno zasedeni. Italijanski položaji so bili razporejeni v tri glavne bojne črte, ki so se nahajale ena za drugo. V primeru, da bi padla ena bojna črta, bi napad sovražnika zadržala druga. Vse obrambne črte so bile izredno dobro utrjene in opremljene. Topniški položaji in kaverne ter prostori za posadko so bili izklesani v živo skalo, zaradi česar so bili ranljivi le za direktne zadetke. Pred bojnimi položaji se je nahajalo več metrov žičnih ovir, za katerimi so bili dobro zakriti in opremljeni

strelski jarki prve druge in tretje obrambne črte. Avstro-ogrška in nemška armada sta se znašli pred skoraj nemogočo nalogo. V ofenzivi sta morali premagati vse tri izredno dobro utrjene položaje. Da bi uničili te položaje, sta se odločili uporabiti vojni plin. Na soškem bojišču to ni bila nobena novost, saj so plin (klor) uporabljali že prej. Cilj plinskega napada v dvanajsti soški bitki so bili predvsem gorski hrbti, strma pobočja in ozke doline, kjer so bile nevarne italijanske topniške kaverne in opazovalnice. Da bi onesposobili te položaje, so uporabili granate, napolnjene s plinom fosgenom in kloroarzinom. Na nekaterih odsekih sploh pa druge obrambne črte sploh ni bilo. Kljub temu, da so Italijani na soškem bojišču plinski napad doživeli že prej in so iz obveščevalnih podatkov izvedeli, da se pripravlja nov, svojih vojakov niso zaščitili. Njihove protiplinske priprave so bile smešne in neresne. Plinske maske, ki so jih uporabljali, so bile kopija starih francoskih mask. Velik problem je predstavljalo tudi število mask, saj jih ni bilo dovolj za vse vojake (Simić, 1996).

Zaradi slabega vremena in težav z premikom črt in materiala je bila ofenziva večkrat prekinjena in prestavljena na drugi datum. Otto von Bellow je 23. oktobra zvečer kljub poslabšanju vremena izdal ukaz, naj se napad izvrši 24. oktobra. Posadkam topov je bilo ukazano, da ob 22. uri napolnijo orožje s plinskimi izstrelki in jih usmerijo proti tarčam. Začetek topniškega obstreljevanja je bil predviden natanko ob drugi uri zjutraj, dne 24. oktobra 1917. Ob 2. uri zjutraj se je med Rombonom in Seli začela bitka. Najprej je začelo streljati topništvo s plinskimi granatami. Topničarji so imeli navodila, da morajo v dveh urah in pol porabiti celotno količino plinskih granat. Ob 2.05 so v Bovški kotlini sprožili plinomete, s katerimi so zaplinili cestno zajedo Naklo in področje pri mostu čez Sočo. Na začetku obstreljevanja so Italijani prižgali žaromete, italijansko topništvo pa je začelo z obstreljevanjem avstrijskih položajev, vendar so z njim zaradi posledic plina in pretrganih telefonskih povezav kmalu prenehali. Ob pol sedmih zjutraj se je začelo korekcijsko streljanje, ob sedmih pa rušilno obstreljevanje, v katerem so sodelovali tudi najtežji topovi, kar jih je premogla avstro-ogrška vojska. Cilj tega obstreljevanja so bili predvsem italijanski prvi položaji. Takrat so vsi topovi in minometi streljali z največjo hitrostjo – izstrelili pa so okoli 200.000 granat in min, nakar je obstreljevanje počasi ponehalo in se preselilo v zaledje. To je pomenilo začetek pehotnega napada (Simić, 1996).

Ob 9. uri se je v Bovški kotlini začel napad pehote. Prvo italijansko obrambno črto, ki je bila popolnoma uničena, so napadalni oddelki zavzeli brez težav, le pod Rombonom in v porušenem Bovcu je bilo več odpora. Posebne enote brez odpora so zasedle cestno zajedo Naklo, v kateri so našli med 500 in 600 mrtvih italijanskih vojakov, kar je bil skoraj cel III. bataljon 87. pehotnega polka brigade Friuli. Po preboju prve obrambne črte se je italijanska 50. divizija umaknila na drugo obrambno črto. Ko je italijanska vojska izvedela za padec Kobarida, je general Arrighi naredil usodno napako in ukazal umik na tretjo obrambno črto. S tem umikom je bila odprta pot avstrijski vojski, ki je napredovala v smeri Učje. Zaradi

slabih novic so se Italijani v noči iz 24. na 25. oktober umaknili iz planine Jama, Polovnika, Krasjega vrha in Predoline in tako napadalcu odprli pot v smeri Kobarida. V prvem dnevu bitke je 22. strelska divizija zajela 3.000 ujetnikov, 36 topov in 50 mitraljezov. Za uspešen preboj ima veliko zaslug tudi 26. mariborski strelski polk. Medtem so avstrijske enote po dolini lepo napredovale, imele pa so nekaj težav na Rombonu zaradi novozapadlega snega. Zaradi globokega snega in snežnega meteža so bila vsa obstreljevanja in napadi pehote neuspešni, svoje je dodalo tudi italijansko topništvo, ki pa je bilo za razliko od tistega v dolini zelo uspešno. Ob 15. uri so nemški vojaki zasedli vas Plažno, kjer je bila spodnja postaja italijanske oskrbovalne žičnice in tako italijanske alpine na Rombonu odrezali od zaledja. Alpini se v noči okoli 19. ure začnejo umikati proti Nevejskemu sedlu (Simić, 1996).

Avstro-ogrška 50. divizija je na dan ofenzive v smeri Kobarida napadla italijanske položaje med Krnom in vasjo Dolje. Enotam 3. gorske brigade se je v bliskovitem napadu posrečilo zasesti dobro utrjeno Batognico, medtem ko je vrh Krna v rokah italijanskih alpinov ostal vse do naslednjega dne. Alpini so se predali naslednjega jutra, ko jim je zmanjkalo streliva. Uspešna je tudi 15. gorska brigada, ki je prebila italijanske položaje v okolici Mrzlega vrha. Italijani so se nato umaknili na rezervno obrambno črto Krn–Kožljak–Pleče. Ta obrambna črta ni imela večjega pomena, saj je bila popoldan prebita južno od Pleč. 15. gorska brigada je nato pri zavzetju Kobarida sodelovala skupaj z 12. šlezijsko divizijo. Italijani so okoli Kobarida postavili improvizirano obrambno črto, ki pa ni zdržala, zato so ob 15.30 porušili most čez Sočo in se začeli umikati. Pol ure zatem so avstrijske čete zasedle mesto ter pri tem zajele poveljnika 43. italijanske divizije generala Farisoglia in njegovo osebje. 12. divizija je prvi dan ofenzive prebila vse tri obrambne črte, ne da bi naletela na resnejši odpor italijanskih branilcev, ob 22.30 pa so zasedli še Robič. Na dan ofenzive so zajeli 10.000 ujetnikov ter celotni štab 43. divizije. Prodor 12. divizije je kasneje dobil ime Čudež pri Kobaridu. Uporaba besede »čudež« se je večinoma uporabljala samo v propagandne namene, tako za napadalce kot branilce. V resnici seveda ni šlo za čudež, ampak posledico slabe organiziranosti italijanskega poveljstva (Simić, 1996).

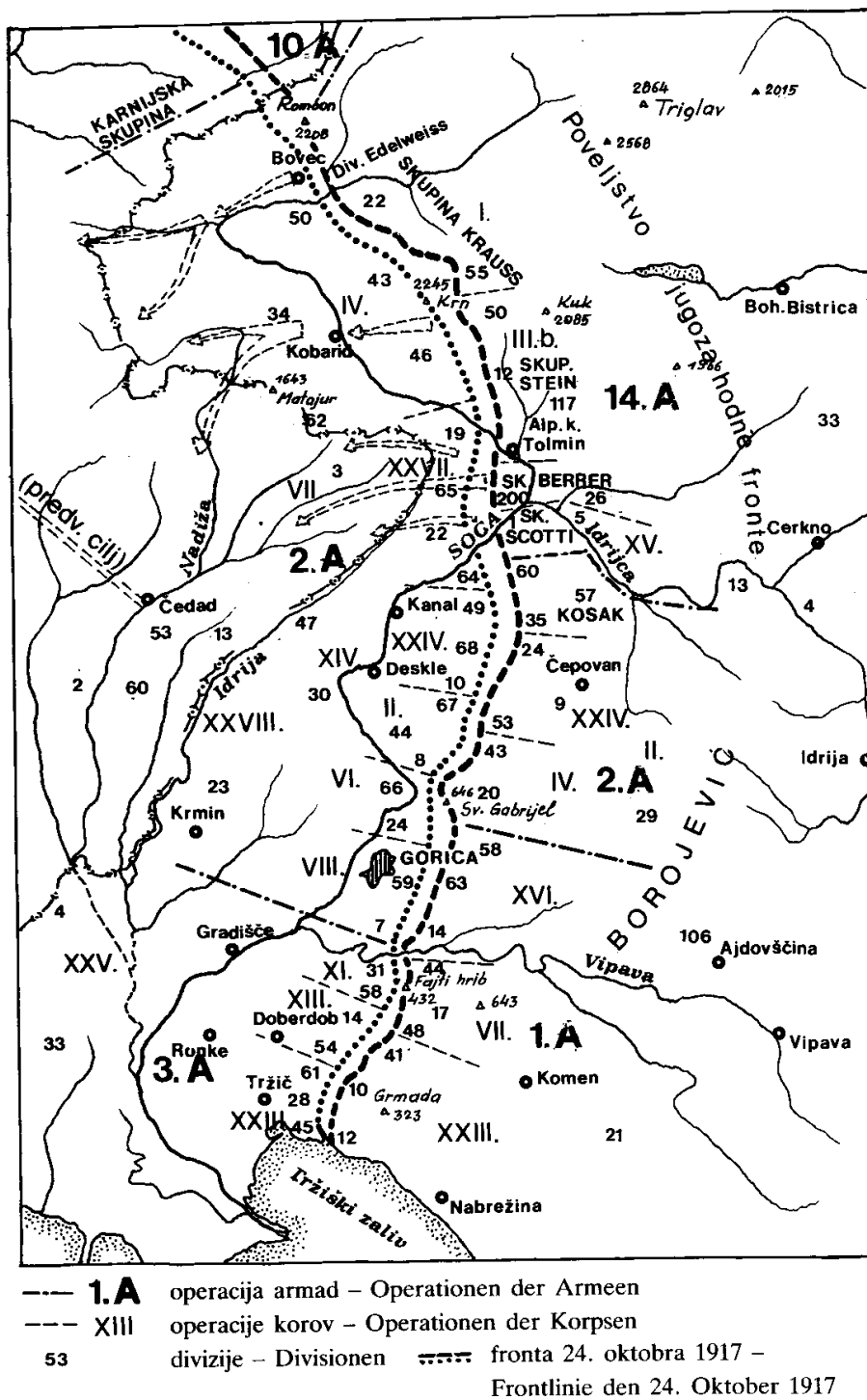
Pri Tolminu je pehota 12. divizije v napad krenila ob 8. uri. Brez posebnih težav so prebili italijanske položaje ob Soči, hitro napredovali v smeri Kobarida in ga zasedli okoli štirih popoldan. Pred italijanskim obstreljevanjem iz smeri Kolovrata in Matajurja jih je varovala le gosta megla. Napadalci so morali zasesti vzpetine na levem in desnem bregu Soče, da so zaščitili levi bok. Hkrati je bil predviden tudi sočasni napad alpskega korpusa in 200. divizije. Nemci so na dan ofenzive proti Hlevniku napredovali brez težav in ob 10.30 zasedli greben Senice in nato napredovali proti Kavčičevi planini, vmes so zasedli tudi vas Kamnico. Po srditih bojih so Nemci ob 11.15 zasedli Očno. Ob 17.30 je po daljšem boju padel glavni steber obrambe Matajurja. Ta dan je bil vojni plen neverjeten, saj je bilo zajetih več

tisoč ujetnikov, 99 topov, 75 mitraljezov, 45 minometov in ogromno vojaškega materiala (Simić, 1996).

25. oktobra se je prodor nadaljeval z vso močjo. Pod Rombonom je avstrijska izvidnica ugotovila, da so italijanski položaji prazni, saj so se Italijani ponoči začeli umikati proti sedlu Prevali. Začelo se je mučno zasledovanje v globokem snegu umikajočih se italijanskih alpinov. Zjutraj sta padla tudi Krn in Kožjak, tako da se je prodor 50. divizije nadaljeval v smeri Kobarida. Nemci so nameravali zasesti Matajur in Kolovrat, vendar jim je načrte pokvaril italijanski protinapad, ki pa se je nenadoma ustavil. Nemci so lahko nadaljevali s prodorom in zasedeli Kolovrat. Kljub temu, da so se Italijani ponekod še močno upirali, so se že začeli kazati prvi znaki razsula vojske. 26. oktobra je ob 2.15 po hudih bojih padel Kobariški Stol, ob 7. uri pa še Breginj, s predajo poveljnika in 5.000 italijanskih vojakov. Popoldan so Nemci zasedli še zadnjo obrambno točko nad Sočo (Matajur). Napad je vodil Erwin Rommel, ki je prejšnji dan zasedel Kolovrat. Po zasedbi Matajurja se je Rommel z svojimi vojaki spustil v dolino Nadiže. Okoli 13. ure je padel še Hum in zvečer brez boja še Breški Jalovec (Simić, 1996).

Ko je Cadorna izvedel za padeč Breškega Jalovca, se je zavedal, da je italijanska vojska poražena. Ob 2.30 je ukazal umik 2. in 3. armade čez Triment. Temu je sledil umik 4. armade iz Karnijskih Alp. 27. oktobra zjutraj se je od Karnijskih Alp do Jadrana začel splošni umik italijanske vojske. Na cestah se je znašlo več kot 2 milijona italijanskih vojakov in okoli 400.000 civilnih beguncev. Urejen umik se je sprevrgel v panični beg. Častniki so bežali z avtomobili, vojake pa pustili, da se znajdejo sami. Najprej so se umikali s celotno opremo, kasneje pa so začeli po poti odmetavati vse, kar jih je oviralo pri begu. Jarki ob cestah so bili polni vozov, opreme, topov in najrazličnejšega vojaškega materiala. Cadorna je ob 15.30 skupaj z vrhovnim poveljstvom zapustil Videm in se odpravil v Treviso. Proti večeru Nemci so zasedli Čedad in se nato usmerili proti Vidmu. Malo po polnoči je padla tudi Gorica, ki so jo Italijani zasedli 9. avgusta 1916 (Simić, 1996).

28. 10. 1917 so soško fronto zapuščale še zadnje italijanske enote in tako je zavladal mir. Avstro-ogrsko vojska pa je še naprej prodirala v notranjost italijanskega ozemlja. 29. 10. so zavzeli Videm in se usmerili proti Tilmentu. 9. 11. so se italijanski vojaki umaknili preko Piave in razstrelili mostove. Tam se je ustvarila nova bojna črta. 30. 12. je bila zadnja večja bitka na fronti Piave. Zaradi zime je bila avstro-ogrsko ofenziva končana. Avstro-Ogrska in Nemčija sta v dvanajsti soški bitki izgubile 70.000 ljudi (mrtvi, ranjeni, izginuli in zajeti). Italijani pa so velike izgube šteli že od samega začetka bitke pa vse do ustavitve fronte na Piavi, saj so našli 10.000 mrtvih, 30.000 ranjenih in 293.000 zajetih. Avstro-Ogrska je po prodoru naletela na obilen vojni plen. Pridobila 3.150 topov, 1.732 minometov, 3.000 mitraljezov, 2.000 lahkih mitraljezov in 300.000 pušk (Simić, 1996).

Slika 11: Potek 12. soške bitke

7 POSLEDICE SOŠKE FRONTE

Življenje ljudi ob Soči se je že z začetkom vojne leta 1915 korenito spremenilo. Zaradi bližine fronte sta obe strani izpraznili bližnje vasi. Avstrijske oblasti so izselile okoli 80.000 Slovencev iz Goriške in Posočja, italijanske zasedbe pa so izgnale med 10.000 in 12.000 Slovencev. Okoli 5000 Slovencev se je zbralo v Brucku na Leithi in tam dočakalo konec vojne. Slovenski begunci, ki so jih Italijani pregnali v Italijo, so živeli v begunskih domovih. V dvanajstih soških bitkah je bilo naštetih 1.492.209 žrtev na obeh straneh. Italijanska vojska je imela 1.006.838 mrtvih, izgubljenih in ranjenih. Od tega je bilo 135.341 mrtvih. Avstro-ogrsko vojska je imela manjše izgube, saj je imela 485.371 mrtvih, izginulih in ranjenih, od tega 51.280 mrtvih. Poleg vojnih žrtev pa je vojna prinesla še veliko civilnih žrtev, kamor sodijo tudi žrtve, ki so umrle v begunskih taborih. Veliko ljudi je umrlo tudi zaradi bolezni, ki jih je prinesla vojska. Uničenih in poškodovanih je bilo veliko hiš, mostov in kulturne dediščine. Posledice so bile katastrofalne tudi za okolje, ki je bilo uničeno in zastrupljeno (Bernik, 2005).

Soška fronta se je v zavest Slovencev zelo vtisnila. Slovenski fantje so se borili za državo, v kateri so se borili za narodnostne pravice in na strani, ki Slovincem po vojni ni prinesla dosti dobrega. Po drugi strani pa je fronta na Soči pomenila, da je bil pred vojno in njenimi posledicami obvarovan večji del slovenskega ozemlja. Demografski podatki kažejo, da se je v prvi svetovni vojni na naših tleh zgodila demografska katastrofa, saj je bila osrednja žrtev moška populacija. Demografi ocenjujejo, da je v prvi svetovni vojni slovenska populacija izgubila med 40.000 in 50.000 ljudi (Simić, 1996).

V dveh letih in pol bojev je ob Soči padlo veliko vojakov. Italijani so svoje vojake pokopali v kostnice. Posmrtno ostanke padlih vojakov so leta 1938 s preprostih vojaških pokopališč prenesli v tri monumentalne kostnice, zgrajene v Kobaridu, Sredopolju in Oslavju. 7.014 vojakov je pokopanih na griču Gradič nad Kobaridom, kjer so okrog cerkvice svetega Antona zgradili kostnico, v velike plošče iz serpentina pa so vklesali 4.266 imen. Na robu Doberdobske planote je bil zasnovan ogromen monumentalni objekt, v katerem je pokopanih 100.187 italijanskih vojakov. Za fronto je ostalo tudi veliko avstro-ogrskih pokopališč, ki pa so skromnejša od italijanskih. Severno od Sredopolja je ob cesti zgledno urejeno veliko avstro-ogrsko vojaško pokopališče, kjer je pokopanih 14.406 avstro-ogrskih vojakov. Precej avstro-ogrskih pokopališč v Sloveniji je zapuščenih ali slabo vzdrževanih. V spomin na največjo gorsko bitko v vsej vojaški zgodovini, na prvo bliskovito vojno v zgodovini vojn in najuspešnejši preboj v 1. svetovni vojni, je bil 20. oktobra 1990 v Kobaridu odprt muzej prve svetovne vojne. Med vojno in po njej je bilo v spomin na padle vojake različnih narodov, ver in stanov zgrajenih veliko spomenikov in spominskih objektov (Simić, 1996).

Posledice preboja so se za Avstro-Ogrsko izkazale za katastrofalne, saj je bila država vojaško in gospodarsko popolnoma izčrpana. Primanjkljaj je bil viden na vseh nivojih, tako na fronti, kot tudi v zaledju. Zaradi pomanjkanja so se pojavljali tudi socialni nemiri, kar je bilo dobro vidno že v zadnjem letu vojne, saj se je med vojaki glasno širila želja po miru. Povečevalo se je število dezertarjev in zelenega kadra. Vse močnejša pa so postajala tudi nacionalna gibanja in zahteve slovanskih narodov v monarhiji po večjih pravicah in ustanovitvi samostojnih političnih enot – držav. Vse to je na koncu privedlo do propada Avstro-Ogrske monarhije. Operativni uspeh se v končni fazi ni izkazal za strateškega, saj je državo vodil v kapitulacijo in propad, zato lahko govorimo tudi o t. i. Pirovi zmagi (Bernik, 2005).

Slika 12: Italijanska kostnica nad Kobaridom
<http://www.svetinjjudje.si/si/clanki.wlgt?Id=2136>

8 VIRI

Knjige:

- Bernik, V. B. (2005). *Slovenska vojaška zgodovina*. Ljubljana: Skripta za šolo za častnike.
- Grdina, I. (2009). *Svetovna vojna ob Soči*. Ljubljana: Študentska založba.
- Klavora, V. (1993). *Plavi križ*. Koper: Založba Lipa.
- Mesesnel, J. (1987). *Soška fronta*. Ljubljana: Prešernova založba.
- Nicolle, D. (2003). *The Italian Army of World War I*. Oxford: Ospery Publishing Ltd.
- Sajovič, B. (2007). *Krvava Soča*. Ljubljana: Karantanija.
- Savoljšak, P. (1994). *Soška fronta*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sedmak, D. (2003). *Ob vznožju branikov*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Sedmak, D. (2001). *Življenje v Kobaridu med prvo svetovno vojno*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Simić, M. (1996). *Po sledih soške fronte*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Simić, M. (2005). *Utrdbi pod Rombonom – predstraža soške fronte. Razplet svetovnega spopada med utrdami in topovi na Bovškem*. Ljubljana: Rombon.
- Švajncer, J. (1990). *Slovenska vojska 1918–1919*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Švajncer, J. (1988). *Svetovna vojna 1914–1918. Slovenci v avstro-ogrski armadi*. Maribor: Pokrajinski muzej Maribor.
- Vojna enciklopedija (1–10). Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
- Zapiski s predavanj pri predmetu Vojaška zgodovina.
- Zlobec, A. (2008). *V viharju soške fronte*. Kobarid: Ustanovna Fundacija Poti miru v Posočju.

Internetni viri:

- Društvo soška fronta : <http://www.drustvo-soskafronta.si/> (11. 9. 2011)
- Sonzia: <http://komax.blog.siol.net/2007/10/04/koliko-je-bilo-padlih-na-soski-fronti/> (4. 6. 2011)
- Vojaški muzej Solkan: <http://vojni-muzej-solkan.com/sl/solkan/soska-fronta> (10. 6. 2011)
- Wikipedia: http://sl.wikipedia.org/wiki/So%C5%A1ka_fronta (2. 6. 2011)